

Adelskwartieren als historische bron: De ‘Limburgse’ deelname aan het Guliks Bruiloftstoernooi (Düsseldorf 1585)

Joep Leerssen en Funs Patelski

1. INLEIDING

In dit artikel willen wij via een genealogische analyse een momentopname bieden van Limburgse adellijke netwerken op een cruciaal overgangsmoment: aan de vooravond van de Tachtigjarige Oorlog. De mogelijkheid daartoe wordt geboden door de deelname aan een feestelijke bruiloft in Düsseldorf van tal van edelen met een zetel of een leenbelang in de huidige Nederlandse provincie Limburg. Een achterliggend oogmerk is tevens, te demonstreren hoe genealogisch onderzoek historische inzichten mogelijk kan maken.

A priori is het natuurlijk problematisch om binnen een Guliks festijn een afzonderlijk ‘Limburgs’ contingent te onderscheiden. Dat mag dan wel geschikt lijken om de gebeurtenis aan een hedendaags Limburgs leespubliek te presenteren; maar kan men een laat-feodaal feest wel langs de meetlat van moderne paspoortnationaliteiten leggen? We gaan verderop uitvoeriger in op de haken en ogen, maar stellen vooraf dat dat toch wel zinvol kan zijn. Met inachtneming van alle complexiteiten, die we verderop omstandig zullen memoreren, hebben we, temidden van tal van gordiaanse familie-

knopen, gekozen voor een ‘kernploeg’ van een zestal toernooideelnemers (alsmede enkele met hen verwante anderen), en dat op basis van hun plaats van herkomst. Zij hadden hun zetel in wat tegenwoordig de provincie Limburg is, van Middelaar tot Wijnandsrade, en zijn daarmee erflaters van het Limburgse historische erfgoed.

Uiterekend de problematische aard van hun afzonderlijke positionering binnen het Guliks-Gelderse, Rijnlandse kader van 1585 vormt een van de punten waarover dit artikel licht hoopt te laten schijnen. De regionale geschiedschrijving over de huidige provincie Limburg, met name de adelsgeschiedenis, is van oudsher genooddaakt om grensoverschrijdend te werk te gaan.¹ Ze is zelfs fundamenteel onverenigbaar met die nationale blikvernauwing die bekend staat als *methodological nationalism* – waaronder de behepthheid wordt verstaan om de hedendaagse natie voetstoots als de natuurlijke categorie te accepteren voor historisch onderzoek, en om fenomenen die zich in een gegeven land voordoen te willen verklaren uit oorzaken die in datzelfde land gesitueerd kunnen worden.² Methodologisch nationalisme kan tot op zekere hoogte worden

1 Aldus de diverse artikelen die door Frank Keyzers en A.M.P.P. (Guus) Janssen zijn gepubliceerd in het *Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold* (hierna: HJLZ) onder de serietitel ‘Adellijke Families in het Land van Zwentibold’. In het navolgende wordt gebruik gemaakt van ‘Adellijke families in het Land van Zwentibold’, in: HJLZ 37 (2016) 85-98; ‘De familie Von Leerodt - deel 2: Stiftsdames en stiftsheren tot in de Franse Tijd’, HJLZ 39 (2018) 9-29; ‘De familie Van Hoensbroek’, HJLZ 40 (2019) 89-117; (m.m.v. P. te Poel) ‘Scheiffart de Merode, Limbricht en een bijzonder altaarkastje’, in: HJLZ 41 (2020) 105-118; ‘De Familie van Eynatten’, in: HJLZ 41 (2020) 127-142; en samen met Jos Drubers: ‘De Familie de Merode’, in: HJLZ 44 (2023) 43-69.

2 Andreas Wimmer en Nina Glick Schiller 2002 ‘Methodological Nationalism and Beyond: Nation-State Building, Migration and the Social Sciences’, in: *Global Networks* 2.4 (2002) 301-34. Ulrich Beck en Edgar Grande 2010 ‘Jenseits des methodologischen Nationalismus: Außereuropäische und europäische Variationen der Zweiten Moderne’”, in: *Soziale Welt* 61.3/4: 187-216.

verklaard uit het feit dat de huidige archiefvorming statelijk is georganiseerd en dat daarvoor grensoverschrijdende patronen of processen worden gemarginaliseerd; maar wie de Limburgse geschiedenis bestudeert, beseft dat de regionaal relevante feiten en patronen allerm minst binnen een Nederlands kader of vanuit Nederlands-gefoceuste bronnen te vangen vallen. De banden met Gulik-Gelre-Kleef worden zichtbaar in de Gulikse Bruiloft, een evenement dat onder Duitse historici bekend is maar tot nu toe alleen sporadisch voor Limburgse historiografie in beeld is gekomen. Dit artikel wil daarom ook demonstreren hoe een regionaal-grensoverschrijdende genealogische benadering als transnationale correctie op methodologisch nationalisme kan fungeren.

In wat volgt zullen wij het doopceel lichten van enkele deelnemers aan de hand van hun *Ahnenproben*, hun regionale en familiale positie bepalen en demonstreren hoe hecht het netwerk was dat zij vertegenwoordigen – met name dankzij de verwantschappen langs vrouwelijke lijn (waarop in adelshistorisch-genealogisch onderzoek niet primair gefocust wordt). We willen hiermee ook een sprong wagen van de genealogisch gefocuste adelsgeschiedenis naar een meer sociaal-historische cohort-studie.³

Wie grensoverschrijdend werkt moet beseffen hoe historisch veranderlijk de grenzen zijn die overschreden worden. De Maaslandse edellieden, in 1585 nog met huid en haar verweven met het Rijnland, zouden ten gevolge van de losmaking van het Maasdal uit het Gulikse en Rijksverband een nieuwe, meer geïsoleerde positie gaan innemen als onderdeel van de zich verzelfstandigende Nederlanden, en te maken krijgen met een politiek breukvlak dat zich onder hun voeten, en in hun familieconnecties, begon af te tekenen. De aanvang van dat proces zien we in een opmerkelijk evenement, een vreemde uitloper van de middeleeuwse ridderscultuur: de Gulikse Bruiloft.

2. EEN NOSTALGISCH RIDDERTOERNOOI OP DE RAND VAN EEN VULKAAN

In 1585 werd in Düsseldorf een luisterrijk feest gevierd voor de bruiloft van Johann Wilhelm van Gulik en Jakobe van Baden. Dat huwelijk is in de Duitse geschiedenis berucht, want het was de opmaat voor een funeste politieke ontsporing aan de Nederrijn. Johann Wilhelm, die in 1592 zijn vader opvolgde als hertog van het Guliks-Kleefs-Bergse bondgenootschap, bleek al gauw geestelijk onwel; Jakobe nam de teugels over, werd in 1595 gearresteerd en stierf in

3 Een probleem bij genealogisch onderzoek is dat men vaak terugvalt op negentiende-eeuwse repertoria van wisselende kwaliteit en met een vaak verouderde kennisstand omtrent de archivalische documentatie; bijv. Anton Fahne, *Geschichte der kölnischen, jülischen und bergischen Geschlechter in Stammtafeln, Wappen, Siegeln und Urkunden* (Köln/Bonn 1848). De meer betrouwbare compendia voor genealogisch en adelshistorisch onderzoek in deze regio zijn *Ernst von Oidtman und seine genealogisch-heraldische Sammlung in der Universitäts-Bibliothek zu Köln* (ed. Herbert M. Schleicher, 18 dln. Köln 1992-96) (hierna genoemd: Oidtmann/Schleicher) en Detlev Schwennicke, *Europäische Stammtafeln* (Neue Folge, 29 dln.; Frankfurt 2005-2010), in het bijzonder dln 18 en 26-29 ('Zwischen Maas und Rhein', 1-5). De invalshoek van al die genealogische overzichten is per definitie patrilineair: vrouwen worden daarin *singulatum* als introuwende of uitgehuwelijkte partijen gememoreerd, onder veronachtzaming van hun onderlinge banden. De cohort-benadering is ontstaan in het kielzog van Karl Mannheims 'Das Problem der Generationen' (1928), vgl. Karl Mannheim, *Wissensoziologie: Auswahl aus dem Werk*, red. Kurt H. Wolff (Neuwied/Berlin 1964), 509-565. Een solide archivalische basis wordt de laatste decennia geboden door de regesten van kasteelarchieven die (onder meer onder auspiciën van het Landschaftsverband Rheinland) zijn gepubliceerd; vergelijk bijvoorbeeld onderstaand, noot 50. Ook hier blijkt dat de beste bronnen voor Limburgse geschiedenis van over de Duitse grens komen. Een bijzonder nuttig repertorium is online geplaatst door het gemeentearchief van Roermond, <https://www.archiefroermond.nl/nl/onderzoek/regesten-2> (4 dln.; hierna: *Res Gestae*). In de Limburgse regionale of lokale geschiedschrijving biedt de lokale adel (met hun kastelen of machtsposities) een bijna alomtegenwoordige invalshoek; adelsgeschiedenis is zo breed en diffuus als werkwijze of thematiek verspreid dat ze hier bezwaarlijk als een afzonderlijk specialisme uitgelicht kan worden. Indicatieve voorbeelden zijn de artikelen van Keyzers c.s. zoals gememoreerd in noot 1; voorts Lou Heynens (red.), *Adel in 'Limburg' of de Limburgse adel 1590-1990: Geschiedenis en repertorium* (Maastricht 2008) en Id. (red.) et al, *Adel aan Maas, Roer en Geul* (3 dln.; Maastricht 2009-11).

Afb. 1 Gedenkboek Graminäus, titelpagina.

1597 in gevangenschap; naar alle waarschijnlijkheid vermoord. Ondertussen kreeg het Guliks-Kleefs-Bergse bondgenootschap te maken met de religieuze spanningen van die tijd:

de reformatie bracht oorlog met zich mee. De Nederlandse provinciën waren in opstand gekomen tegen Spanje en in het Keulse Rijnland woedde de *Truchsessische Krieg* rondom een protestantsgezinde aartsbisschop. Dat alles zou via een erfopvolgingsconflict in 1609 uitmonden in de catastrofale Dertigjarige Oorlog die in 1618 uitbrak.⁴

Dat feest van 1585 is dus het nietsvermoedende begin van een verwoestende aardverschuiving. De feestvierders waren inderdaad nietsvermoedend: ze beseften niet dat de plek waar ze dansten de rand van een vulkaan zou blijken te zijn. Integendeel: het enorme, rijk geïllustreerde gedenkboek van de Keulse geleerde Diederich Graminäus (afb. 1), verschenen in 1587, beschrijft en vertoont in honderden bladzijden en tientallen kopergravures een dagenlang aanhoudend festijn vol pracht en praal, met kunstige erebogen, een formeel en uitbundig feestbanket, gemaskerde opvoeringen, optochten, vuurwerk, allegorische *tableaux vivants*, klassieke verwijzingen naar ridderlijke deugd en eeuwige liefde (afb. 2). Dat alles in een verbijsterende overdaad en met een waarlijk gigantische hofhouding, waarvan Graminäus zelfs de paarden opsomt.⁵ De Gulikse Bruiloft staat dan ook bekend als een toonbeeld van de aristocratische praalcultuur van de Renaissance.⁶

- 4 Paul Heidrich, *Der geldrische Erbfolgestreit 1537-1543* (Kassel 1896); Heinz Ollmann-Kösling, *Der Erbfolgestreit um Jülich-Kleve (1609–1614). Ein Vorspiel zum Dreißigjährigen Krieg* (Regensburg 1996); Hansgeorg Molitor, *Das Erzbistum Köln im Zeitalter der Glaubenskämpfe (1515–1688)* (Köln 2008).
- 5 Diederich Graminäus, *Beschreibung derer Fürstlicher Güligscher Hochzeit so im Jahr Christi tausent fünfthundert achtzig fünf, am sechszehnten Junii und nechfolgenden acht tagen, zu Düsseldorf mit grossen freuden, Fürstlicher Triumph und herrlichkeit gehalten worden* (Keulen 1587). We hebben dankbaar gebruik gemaakt van Theodor Wiczorek en Marianne Gädtke, *Die Ahnentafeln der Turnierteilnehmer bei der Jülicher Hochzeit 1585* (Limburg/Lahn 2010) en van de presentatie op Deutsche Inschriften Online DI 89, Stadt Düsseldorf, Nr. 76 (Ulrike Spengler-Reffgen), <http://www.inschriften.net>, urn:nbn:de:0238-di089d008k0007602. Tevens: Else Rümmler, *Die Fürstliche Jülichische Hochzeit zu Düsseldorf 1585. Das Fest und seine Vorgeschichte* (Düsseldorf 1983).
- 6 Ulrike Spengler-Reffgen, '«Adler Hertz Im Got Behoet»: Die Düsseldorfse Hochzeit von 1585 und der Einsatz von Inschriften zur öffentlichen Darstellung des landesherrlichen Selbstverständnisses', in: Helga Giersiepen en Andrea Stieldorf red. *Über Grenzen hinweg: Inschriften als Zeugnisse kulturellen Austauschs* (Leiden 2020) 235-266; Guido von Büren, '«... wie sich bei sulchem mechtigen fursten wol gezimt»: Die «Fürstlich Jülichische etc. Hochzeit» von 1585 und die Festkultur der Renaissance', in: Stephan Hoppe, Alexander Marksches en Norbert Nußbaum red. *Städte, Höfe und Kulturtransfer. Studien zur Renaissance am Rhein* (Regensburg 2010) 284-320.

Hoogtepunt van het festijn was een toernooi. Dat doet eigenlijk anachronistisch en een beetje wrang aan. Op het moment dat de moderne tijd losbarst over Europa, twee jaar voor de Armada, komt hier de *fine fleur* van de Rijnlandse adel bij elkaar om Ivanhoe'tje te spelen. De gevechten te voet en te paard, zwaard tegen zwaard, lans tegen lans, waren in deze tijd van de moderne, op buskruit gebaseerde oorlogsvoering al uit de tijd. Het was een feestje, een verkleedpartij, een *re-enactment* van de nostalgisch herinnerde ridderlijke strijdcultuur van de vervlogen middeleeuwen. Een soort OLS voor de vroegmoderne adel.

We zien tegelijkertijd met het toernooiwezen trouwens ook een andere herbeleving van de hoofds-ridderlijke middeleeuwen: de nieuwe ridderordes. De oude ordes zoals de Tempeliers (opgeheven), de Duitse Orde en de Orde van Malta reiken terug tot in de Kruistochten. De Orde van de Kouseband (1348) was al een vorm van culturele nostalgie, een *invention of tradition*: de oprichter Edward III had in 1344 al een replica van de Arthuriaanse Tafelronde laten vervaardigen. Hij was trouwens een enthousiast toernooier.⁷ Maar de nostalgie van het ridderschap komt goed op gang na de Bourgondische stichting van het Gulden Vlies in 1430. Het ene vorstenhuis na het andere richt een huisorde op met een ronkende, tot de verbeelding sprekende naam. De hertogen van Gulik doen dat met de Hubertus-orde in 1444. Het herfsttij der Middeleeuwen was doordrongen van heimwee naar de riddertijd.⁸ En van dat herfsttij vormde het toernooi op de Guilkse Bruiloft, aan de

Afb. 2 Allegorisch vuurwerk op de Rijn, 'De Bestorming van de Hel', uit het gedenkboek van Graminäus. De helden overwinnen (natuurlijk) het kwaad, en het flankerend gedichtje besluit 'Das war ein Omen gutt / Macht Fürstlich ehestandt wolgemutt'. Voor wie het vervolg kent, is dat ironisch; zo ook het schuitje met het vaandel 'Da pacem Domine in diebus nostris'.

vooravond van de zeventiende eeuw, de allerlaatste uitloper. In de talrijke erefuncties van de bruiloftsgasten (schenkmeeester, wijnproever, hofmaarschalk, voorsnijder, erfkamerheer, stalmeester/maarschalk, in dienst van de vorst van Kleef, Gulik, of Limburg, of Luxemburg⁹) zien we nog de laatste voortzetting van hun 'ministeriale' herkomst. De ridderlijke dienaren van de hoge feodale adel worden de hovelingen van de moderne hofhouding.

Zoals elke vorm van spel kende het toernooi ook zijn spelregels. Ook hier was sprake van een regelrechte *invention of traditi-*

7 W.M. Ormrod, *Edward III* (New Haven 2012); Christopher Berard, 'Edward III's Abandoned Order of the Round Table', in: *Arthurian Literature* 29 (2012) 1–40.

8 Heinrich Oidtmann, *Die Hubertusschlacht bei Linnich in Dichtung, Sage und Geschichte; Der hohe Orden vom H. Hubertus* (Jülich 1904); Leo Peters, 'Der jülichische Hubertus- und klevische Antonius-Ritterorden', in: *Land im Mittelpunkt der Mächte: Die Herzogtümer Jülich-Kleve-Berg* (Kleve 1984), 167–180. Algemeen: D.J.D. Boulton, *The Knights of the Crown: the Monarchical Orders of Knighthood in Later Medieval Europe* (Woodbridge 2000); vgl. ook Johan Huizinga, *Herfsttij der Middeleeuwen*, in Id., *Verzamelde werken* (Haarlem 1949) 3: 3–435, i.h.b. 91–95 en 98–104 ('het stichten van ridderorden was sedert het midden der veertiende eeuw een ware mode geworden. Ieder vorst moest zijn orde hebben, zelfs aanzienlijke edelen bleven niet achter', 101).

9 Wiczorek en Gädtke, *Ahnentafeln* (hierna: W/G), 282–285, 300.

on, waarbij herauten de aangedikte en opgesmukte traditie van eerdere toernooien (echt dan wel verzonnen) in herinnering brachten. Graminäus doet dat ook in zijn gedenkboek in een lange uitweiding ‘*Woher der Adel erstlich erstanden / und der brauch der Tornier bey den Teutschen seinen anfang genommen*’.¹⁰ Daarbij worden de voorwaarden van deelname nauwkeurig opgesomd. Die voorwaarden draaiden allemaal om één ding: de ridderlijkheid. Dat was die abstracte kwaliteit waaraan de adel – althans: de landadel, waarvan hier sprake is, in tegenstelling tot de hogere rijkadel¹¹ – zijn status ontleende. Die ridderlijkheid manifesteerde zich in moed, eer, hoffelijkheid en afkomst. In alle regels en plichtplegingen in de Gulikse Bruiloft, speciaal in het toernooi-element, zien we hoe voortdurend op die elementen wordt gehamerd.¹² Het waren geen loze strijkages – de kleine landadel bestond uit rauwdouwers die zich te buiten gingen aan vetes en ‘grensoverschrijdend gedrag’. De indruk is onontkoombaar: met de opkomst van de nieuwe tijd wordt ridderlijkheid, stammend uit de hoofse hofcultuur van de twaalfde en dertiende eeuw (de tijd van de echte toernooien) een nostalgisch droombeeld, een uiterlijk, zinledig keurmerk om de exclusiviteit van de adel mee te beschermen en moreel te rechtvaardigen.¹³ Maar het was

ook een manier om de adel te ‘temmen’: deze kleine plattelands-krijgsheren met hun korte lontjes een discipline en hoofsheid op te leggen en aan de persoon en aan het beleid van de vorst dienstbaar te maken.

De cultus van het toernooiwezen betekende ook dat zijn antieke attributen hun gebruikswaarde vervingen door een symbolische functie. Het harnas werd een status-accessoire; de heraldie werd steeds uitbundiger geformaliseerd. In de tijd van artillerie, buskruit en huurlingenlegers zijn helmen en schilden allang geen doelmatige wapenrusting meer, maar ze worden des te belangrijker als wapentekenen, visuele symbolen van adeldom.

Dat alles illustreert het gedenkboek van Graminäus. De deelnemers aan het toernooi moesten een bewijs voorleggen van hun ridderlijke afkomst (het Duits gaat de term *ritterbürtig* gebruiken) door acht kwartieren van adeldom te vertonen: de wapenschilden van hun acht overgrootouders, als bewijs dat ze van zuiver blauw bloed waren. Het stadsmuseum van Düsseldorf bewaart een aantal originele, op hout geschilderde exemplaren;¹⁴ Graminäus reproduceert 66 *Ahnenproben* als gravures. Dat is kenmerkend voor dit tijdsgewricht: de adel begint als het ware een ‘stamboek’ aan te leggen waarbij dat derde element van de ridderlijkheid, de afkomst, wordt ge-

10 Graminäus volgt hier het werk van de heraut Georg Ruxner, *TurnierBuch. Von Anfang, Ursachen, vrsprung, vnd herkommen der Thurnier im heyligen Römischen Reich Teutscher Nation* (1530).

11 Voor het onderscheid tussen *Reichsadel* en *landsässischer Adel*, zie Rudolf Enders, *Adel in der frühen Neuzeit* (Enzyklopädie deutscher Geschichte, 18; München 1993).

12 Graminäus’ Gedenkboek en Ruxners *TurnierBuch* citeren beiden omstandig de voorwaarden voor deelname aan toernooien: het is alleen voor edellieden – wie minder dan acht kwartieren kan voorleggen wordt niet toegelaten of zelfs bestraft. Uitgesloten zijn ook die edelen die niet volgens hun stand leven, die woordbreuk, overspel of roof gepleegd hebben of vrouweneer hebben geschonden. In Beieren leidde dit tot het omgekeerde effect dat een zichzelf als *Turnieradel* definiërende adelsklasse de toernooideelname van hun voorouders gebruikte om zich te onderscheiden van jongere adelsgeslachten (Enders, *Adel*).

13 Richard Barber en Juliet Barker, *Tournaments, Jousts, Chivalry and Pageants in the Middle Ages* (Woodbridge 1986); Josef Fleckenstein red., *Das ritterliche Turnier im Mittelalter* (Göttingen 1985); Peter Jezler, Peter Niederhäuser en Elke Jezler red., *Ritterturnier: Geschichte einer Festkultur* (Luzern 2014).

14 Zie DI 89, Stadt Düsseldorf, Nr. 76(†) (Ulrike Spengler-Reffgen), in: www.inschriften.net, urn:nbn:de:0238-di089d008k0007602

attesteerd.¹⁵ Om adellijke jongedochters te laten intreden in een exclusief damesstift, om jongemannen te laten intreden in een ridderorde of in het kapittel van een kathedraal en om lid te worden van een ridderschap moest een proeve van zuiver blauw bloed worden voorgelegd. In de loop van de volgende twee eeuwen zou die bedreigde exclusiviteit steeds strikter worden beschermd. Rond 1700 zijn acht kwartieren al niet meer genoeg. Adelsattesten van zestien of zelfs 32 kwartieren worden gangbaar. Naarmate de *Stiftsadel* de concurrentie krijgt van alternatieve elites zoals stedelijke magistraten en patriciërs en rijke kooplieden, wordt de exclusiviteit van de zuivere afkomst steeds nauwgezet in het oog gehouden.¹⁶

Dat proces van exclusiviteitsbevestiging kunnen we analyseren aan de hand van de *Ahnenproben* (heraldische kwartierstaten) die nu nog her en der worden bewaard, vaak in privébezit, meestal als kleurrijke erfstukken en voorbeeld van de barokke praalcultuur van het *ancien régime*. Maar ze zijn meer dan dat: het is eigenlijk de 'burgerlijke stand' van de adel (ja, een *contradictio in terminis*), een persoons- en afkomstregister met een hoog informatiegehalte, zeker als we die diverse afkomst-stambomen in een computerbestand kunnen cumuleren en aan een netwerkanalyse kunnen onderwerpen. Er is aanvang gemaakt met het online repertoriëren en digitaal analyseren van deze kwartierstaten op de interactieve website 'Heraldic Pedigrees', waarnaar in het verdere verloop van

dit artikel herhaaldelijk zal worden verwezen.¹⁷ Dit artikel wil een voorbeeld geven van hoe we dat corpus kunnen gebruiken als historische bron.

Ahnenproben zijn niet zomaar een ornament, ze zijn tevens een document: een bronnencorpus dat meer verdient dan als kleurrijke antiquiteit te worden gereproduceerd en waarvan de inhoudelijke-ontsluiting historisch nuttig is. Om die reden analyseren wij hier de *Ahnenproben* van enkele 'Limburgse' deelnemers aan het Gulikse toernooi van 1585: Caspar Huyn van Amstenrade, de neven Willem en Werner van den Bongardt, oom en neef Arnold en Christoffel Schenck van Nideggen en Willem van Vlodrop. In hun kielzog komen ook andere deelnemers in beeld (alle relevante kwartierstaten zijn genealogisch ontsloten op de website leerssen.nl/guliksebruiloft).

3. HET VERVLOCHTEN LIMBURG: SCHIFTEN EN GROEPEREN

Zoals gezegd: het identificeren van wie er op de Gulikse Bruiloft 'Limburgs' was is allesbehalve eenvoudig. De provincie van die naam bestond nog lang niet, en de familie- en bezitsverhoudingen liepen kriskras over de hedendaagse grenzen heen. We zetten hier even uiteen hoe lastig het hanteren van het concept 'Limburgs' is. Die prolegomena alleen al bieden een boeiend doorkijkje op de dwarsverbanden tussen het Maasdal en het Rijnland.

Van de 70 deelnemers (waarbij drie koppels van gebroeders, die dezelfde kwartieren ver-

15 Clemens Joos spreekt van een 'Herkommensseuche' die vanaf het midden van de vijftiende eeuw postvat: 'Herkommen und Herrschaftsanspruch: Das Selbstverständnis von Grafen und Herren in Südwestdeutschland vom 12. bis ins 17. Jahrhundert', in: Kurt Andermann en Clemens Joos red. *Kraichtaler Kolloquien* 5 (2006) 121-155.

16 Enders, *Adel*. Tevens Ute Küppers-Braun, *Frauen des hohen Adels im kaiserlich-freiweltlichen Damenstift Essen (1606-1803)* (Münster 1997), 52-60 ('Die Ahnenprobe').

17 <https://leerssen.nl/kwartierstaten>. Specifiek voor de toernooideelnemers tijdens de Gulikse Bruiloft is de URL leerssen.nl/guliksebruiloft. Daar vindt de gebruiker een veertiental relevante *Ahnenproben*: naast de hier behandelde (Caspar Huyn van Amstenrade, Edmund van Reuschenberg, Werner en Willem van den Bongardt, Arnold en Christoffel Schenck van Nideggen, Willem van Vlodrop) ook die van Ernst/Gisbert von Bodelschwingh, Roeland van Bylandt, Willem van Cortenbach, Alexander von Drimborn, Winand van Leerodt, Willem van Strijthagen en Willem van Wachtendonck (tak Waardenburg).

toonden) bleek een twintigtal door afstamming of domicilie banden te vertonen met het huidige Nederland of België. De meesten van hen waren echte 'grensgevallen'. De familiewortels reikten over allerhande grenzen heen en families hadden bezittingen aan beide zijden van de huidige grens. Sommige Schencks van Nideggen waren in Westfalen gehuisvest, anderen langs de Maas of de Nederrijn. Ook zo voor de Wylichs/Wylacks: over het algemeen Westfaals/Nederrijns, maar daarnaast waren er ook de in Grubbenvorst/Gennep gedomicilieerde, in Cuyk begraven voorouders van toernooideelnemer Winand van Leerodt.

Zeven deelnemers droegen één 'Limburgs' kwartier in hun *Ahnenprobe*:

- *Bensenrade* figureert bij een Johann von Binsfeld;
- *Dobbelstein* van Doenrade tweemaal: bij een andere Johann von Binsfeld en bij Johann von Horst;
- *Vlodrop* driemaal: bij Johann von Pallandt, Wilhelm von Hatzfeld en Wilhelm von Winkelhausen.

Drie *Ahnenproben* vertonen twee Limburgse kwartieren:

- Rotger von Düngelen (*Blitterswijk* en *Eyll*);
- De twee gebroeders Gisbert en Ernst von Bodelschwingh droegen de kwartieren van hun overgrootouders *Schenck van Nideggen* en *Oost*.
- Arnold van Boedberg vertoont de kwartieren *Eyll* en *Huyn van Amstenrade* (en daarmee ook dat van de Huynse voormoeder *Print-hagen*).

Enkele deelnemers bleken ondanks hun Duits klinkende namen 'halve Limburgers' te zijn, niet alleen vanwege hun familiewortels (vier kwar-

tieren of meer) maar ook op grond van bezittingen in het Limburgse.

Veel kastelen of leengoederen van herkomst waren gelegen op plekken waar latere staatsgrenzen vlak langs zijn gaan lopen. Pietersheim, Schuren (bij Bilzen) en Leut (zetels van Merode, Cortenbach en Vlodrop) liggen thans in België. Spaldorp (Bylandt) ligt nog net in hedendaags Nederland, maar veel Duitse heerlijkheden of huizen – Germenseel, Walbeck, Heyden, Ursfeld, Honsdorf, Setterich, Haag en Trips – liggen zo dicht tegen de huidige grens aan dat de Limburgse familieconnecties van de bewoners (respectievelijk Wachtendonck, Bylandt, Bongardt, Strijthagen, Leerodt, Reuschenberg en Boedberg, Hoensbroech, Eynatten, Berghegen. Trips) allesbehalve verrassend zijn. Het omgekeerde geldt voor de grensligging van Grasbroek bij Limbricht: nu Nederlands, toen Guliks, met bezitters zoals Leerodt of Drimborn die aan beide kant van de huidige grens bezittingen hadden.¹⁸

De complexiteit van de vervlechting wordt beklemtoond door het besef dat veel deelnemers meerdere bezittingen hadden aan weerszijden van wat tegenwoordig de grens is. Caspar Huyn in Amstenrade en Hausen; Roeland van Bylandt in Spaldorp en Halt; Willem van Vlodrop in Leut/Eisden en Rijckholt; Alexander von Drimborn in Grasbroek en Dürwiß; Willem van den Bongardt in Heyden (vlak over de grens bij Bocholtz), Terblijt en Bergerhausen; zijn neef Werner in Wijnandsrade en Paffendorf.¹⁹

Kortom: Wie grenzen trekt, schept grensgevallen. Wie een 'Limburgs' cohort onder de Gulikse toernooideelnemers wil ontwaren moet een gordiaanse knoop ontwarren, pluizig, rafelig en vol haken en ogen. Van de 20 deelnemers met Nederlandse connecties hebben wij hier drie

18 Algemeen voor de Midden-Limburgse regio: Keyzers en Janssen, 'Adellijke Families'.

19 Het feit dat Johann von Ossenbroich naast zijn Duitse goederen ook op dat moment Blitterswijk in leen had was niet voldoende reden om hem in de huidige selectie op te nemen.

Gelderse of (Over-)Stichtse edelen van boven de grote rivieren buiten beschouwing gelaten.²⁰ Twee 'Belgisch-Limburgse' deelnemers lieten we buiten beschouwing: Merode van Pietersheim en Cortenbach van Schuren (bij Bilzen²¹) vertegenwoordigden, hun oudere herkomst daargelaten, familietakken die alle ten westen of noorden van de Maas gesitueerd bleken ten zijn. Vlodrop van Leut had wel familiebanden of bezittingen die oostwaarts over de Maas heen reikten: Leut was eerder een 'bijvangst' voor de van oorsprong Roermondse Vlodrops. Bij alle onduidelijkheid mag dus wel worden gesteld dat de Maas zelf een redelijk harde grens vormde. Wie het over het Maasland heeft, verwijst de facto naar de landouwen aan de rechteroever.

Dat alles brengt ons op de hier geselecteerde deelnemers. Die selectie heeft vooral op plaats van herkomst plaatsgevonden: zij hadden hun zetel in wat tegenwoordig de provincie Limburg is, van Middelaar tot Wijnandsrade; zij zijn daarmee erflaters van het Limburgse historische erfgoed.

Nog een laatste voorbehoud: de hier geselecteerden vormen geen representatieve doorsnee van de 'Limburgse' adel als geheel. Hulsberg-Schaloen, Scheiffaert-Merode van Limbricht, Pallandt van Wittem, Bronckhorst-Batenburg van Gronsveld en Rimburch, Cortenbach, Hoensbroech, Hoen van Cartils, Schellaert van Obbendorf en Schaesberg: zij allen schitteren door afwezigheid. De kasteelheer van Arcen (Reinier Egmond van Gelre) was eveneens afwezig. In feite waren 'Zuidlimburgse' deelnemers aan de Gulikse Bruiloft al sterk voorgeselecteerd omdat het ging om edellieden die in een leen- of ambts-

relatie stonden met de Gulikse gastheer (zoals de Huyns of de Bongardts) maar daarnaast ook Overmaasse goederen in leen hielden van de Hertog van Brabant (koning Filips II), c.q. een vrije rijksheerlijkheid in het Maasland genoten (Vlodrop voor Leut en Rijckholt, Merode voor Pietersheim, Bongardt voor Terblijt).

4. WAPENSCHILDEN, VERWANTSCHAPS-RELATIES, VROUWEN

Bij deze schifting en groepering zijn al termen als 'cluster' en 'connectie' gevallen. Dat het hier gaat om een hechte elite met talrijke onderlinge banden, is evident. De genealogen Wieczorek en Gädtke hebben die clustering in beeld gebracht door te wijzen op de herhaling van familienamen in de diverse vooroudertableaux en op de manier waarop familiebanden met erefuncties samenvallen. Zij hebben tevens bewonderenswaardig werk verricht door de vooroudertableaux uit te vouwen tot complete afstammingslijsten over vier generaties. Dat is een prestatie van formaat: acht generische wapenschilden worden gespecificeerd tot veertien individuen: acht overgrootouders, vier grootouders en twee ouders, met een ondubbelzinnige onderlinge structuur qua huwelijken en ouderschap. Dat uitvouwen (specifiëren en structureren) is vaak een lastige opgave, waarbij Wieczorek-Gädtke meestal op het behoorlijk betrouwbare kompas van Ernst von Oidtman hebben gevaren (en incidenteel de *Europäische Stammtafeln* van Schwennicke²²). Wij hebben nauwelijks echte problemen in hun genealogische werk aangetroffen maar wel stilzwijgend diverse

20 Torck (Almelo), Zuylen van Nyevelt (Gerenstein), Aeswyn (Gramsbergen bij Hardenberg, Overijssel). Twee meer noordelijke deelnemers hebben wel relevante familieconnecties: Roeland van Bylandt (Spaldorp) en Arndt Schenck van Nideggen (Waardenburg).

21 Voor Merode: Keyzers, Drubers en Janssen, 'Merode'; voor Cortenbach, *Land van Herle* 10 (1960) 133. Cortenbachs toernooi-kwartierstaat staat online op leerssen.nl/kwartierstaten; diens afstamming van Hoen van Cartils aan moederszijde slaat op de Loonse tak van dat geslacht (Rummen). Voor Hoen van Cartils: Leon Hupperichs, *De geschiedenis van Kasteel Cartils* (Maastricht 2018).

22 Zie noot 3

inconsistenties en verschrijvingen gecorrigeerd.

Een probleem evenwel is de lichte bijziendheid waarbij vooral afstammelingen langs vaderlijke lijn worden gevolgd. Bij het bestuderen van de netwerkrelaties tussen en rondom de Limburgse deelnemers viel ons op dat zich onder dat patrilineaire oppervlak belangrijke connecties langs vrouwelijke verwantschappen aftekenen. Die zijn vaak transversaal, verbinden meerdere stambomen met elkaar. De voormoeders keren vaak met hun wapenschild terug in de hogere kwartieren van meerdere deelnemers. Om die connecties langs vrouwelijke lijn in beeld te brengen dienen we dwarsverbanden te leggen waar Wiczorek en Gädtke niet altijd aan toekomen. In het oerwoud van Wachtendonck-naamgenoten bleek de afstamming van Sofia von Fischenich een structurerend element te bieden. Op de achtergrond van diverse families spelen de gezusters Grein een rol. En de gezusters Catharina en Aleida Tüschenbroich genannt Eggerath (vlakbij Hillenraad-Swalmen), door Wiczorek en Gädtke in twee verschillende familienamen opgesplitst, blijken een knoop in het netwerk te vormen.

Vandaar dat wij hier eerder van ‘clusters’ en ‘connecties’ spreken dan van ‘geslachten’. In onze netwerkanalyse bleken ‘onzichtbare’ vrouwen (dat wil zeggen, van wie de familienaam in mannelijke lijn was uitgestorven) een belangrijke verbindende rol te spelen. Als de mannelijke erfopvolging de bouwstenen vormde van dit feodale bestel, dat waren de vrouwelijke verwantschappen het verbindende cement. We zullen er twee uitlichten: respectievelijk de dames Mascherel en Van Oost.

5. KWARTIERSTATEN UITPAKKEN EN CROSS-CHECKEN: HUYN EN CONSORTEN

Elk van de *Ahnenproben* heeft een standaardformaat: in het midden het schild van de kandidaat, omgeven door acht in ovaal gerangschikte schilden van de overgrootouderlijke kwartieren. Aan de heraldisch-rechtse zijde (dus voor gewone mensen links) zijn dat het schild van de vader, diens moeder en beide grootmoeders. Aan de tegenoverliggende zijde staat de moederlijke afstammingslijn (de moeder en háár moeder met haar beide grootmoeders).²³

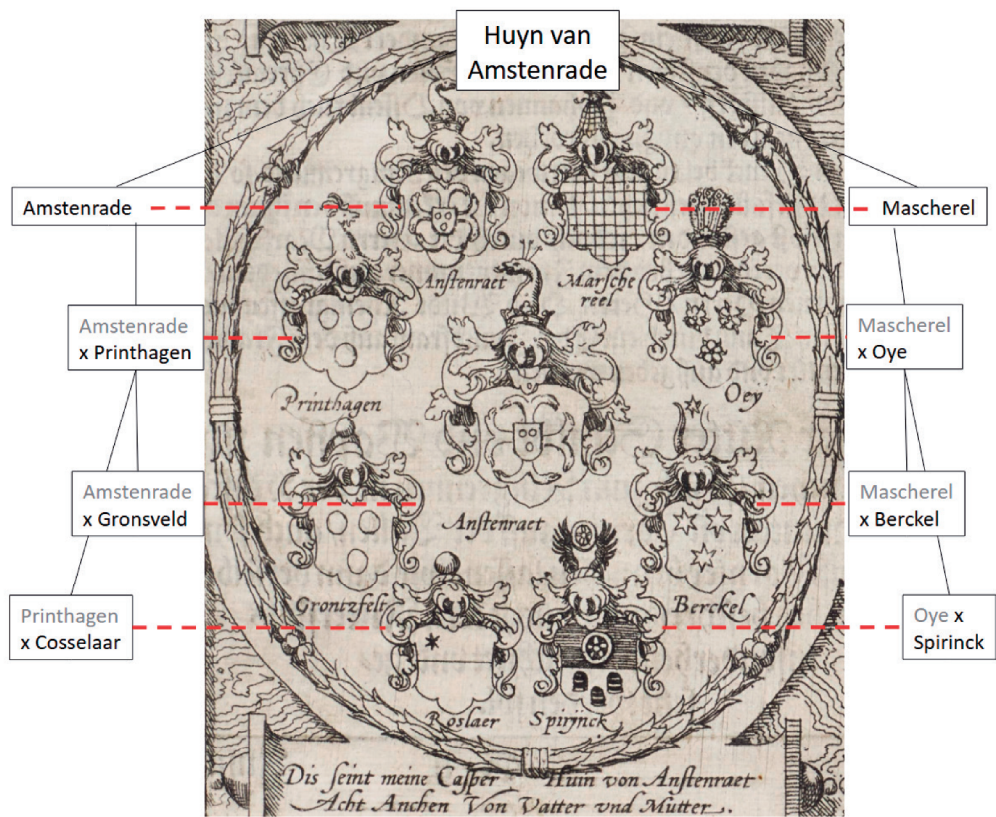
Een eerste voorbeeld verheldert die heraldisch-genealogische brij misschien. De kwartieren van Caspar Huyn van Amstenrade kunnen als in onderstaand schema (afb. 3) worden uitgepakt:

We zien dat de kandidaat (technisch: de proband) met naam en toenaam wordt geïdentificeerd, maar de kwartieren zijn generisch: ze geven alleen een geslacht aan, geen specifiek individu. Dat betekent dat er een genealogische *cross-check* nodig is. Daarbij blijkt dat dit stamboomje zich volledig dekt met wat we uit andere bronnen weten van de Huyn-genealogie.

Cross-checking met andere bronnen²⁴ geeft voor de voorouders van Caspar de toernooideelnemer:

23 Dit is een vereenvoudiging. Bij sommige *Ahnenproben* zijn in beide rijen de middelste twee schilden omgewisseld.

24 De gebruikelijke bronnen zijn huwelijkscontracten, testamenten, erfdelingen, doop- en overlijdensaktes en transacties. Er is veel bestaande genealogische compilatie, van wisselende kwaliteit: lege plekken in de kennis worden speculatief ingevuld en fouten gaan vaak ‘rondzingen’ ten gevolge van kritiekloos kopiëren, met name op het internet. Voor Huyn van Amstenrade algemeen: Theo Beckers, *Het riddersgeslacht Huyn van Amstenrade en Geleen* (Amstenrade 1988). Voor de voorouders moederlijkerzijds, A.A. Vorsterman van Oyen, notitie in: *De Navorscher* 19 (1869) 48-49. De consensus staat in W/G 27-30.

Afb. 3 Ahnenprobe/kwartierstaat Caspar Huyn van Amstenrade.

8	9	10	11	12	13	14	15
Johan Huyn v. Amstenrade tot St Jansgeleen	Johanna van Gronsveld (†1397)	Arnold van Printhaghen	Mynten van Cosselaar erfdochter van Rivieren	Johan Mascherel van Schonforst	Henrica van Berckel	Herberen van Oye tot Balgoy	Petronella Spirinck
4		5		6		7	
Gerard Huyn van Amstenrade tot St. Jansgeleen		Agnes van Printhaghen		Hendrik Mascherel tot Wijnandsrade		Ulanda van Oye, erf- dochter van Balgoy en Keent	
	2				3		
	Caspar Huyn van Amstenrade (†1541) tot Rivieren				Hendrica Hubertine Mascherel		
			1				
			Caspar Huyn van Amstenrade (†1593)				

Uit dit overzicht wordt al duidelijk dat veel heerlijke goederen (zoals Printhaghen, Rivieren, Wijnandsrade) via introuwende vrouwen in Huyns bezit zijn gekomen. Wat ook naar voren komt uit de exercitie is dat het cross-checken van *Ahnenproben* een belangrijk hulpmiddel is voor de genealogische en adelshistorische bronnenkritiek. Hoewel men niet blindelings op deze heraldische documenten mag varen – ook hier zal soms sprake zijn van onkunde, vergissingen of doelbewuste verfraaiingen –, waren het over het algemeen documenten waar veel sociaal prestige van afhing en die met zorg werden vervaardigd en gecontroleerd. Dat wil zeggen dat, waar ze stroken met oudere genealogische overzichtswerken (die vaak met een wantrouwend oog bekeken worden, niet altijd ten

onrechte), ze een belangrijke contemporaine staving kunnen bieden, of een even belangrijke kritische variant of verbetering.

Het cross-checken van deze kwartierstaten onderling biedt ook boeiende zichtlijnen. Zo doet de *Ahnenprobe* van de toernooi-deelnemer Edmund von Reuschenberg²⁵ al op het eerste gezicht vertrouwd aan (afb. 5).

De kwartieren in de moederlijke lijn dekken zich geheel met de eerste vier kwartieren van die van Caspar Huyn van Amstenrade: Edmund van Reuschenbergs moeder Jolanda Huyn (kenmerklijk vernoemd naar haar oma Ulanda van Oye) was Caspars zuster; Edmund was dus oomzegger van Caspar:

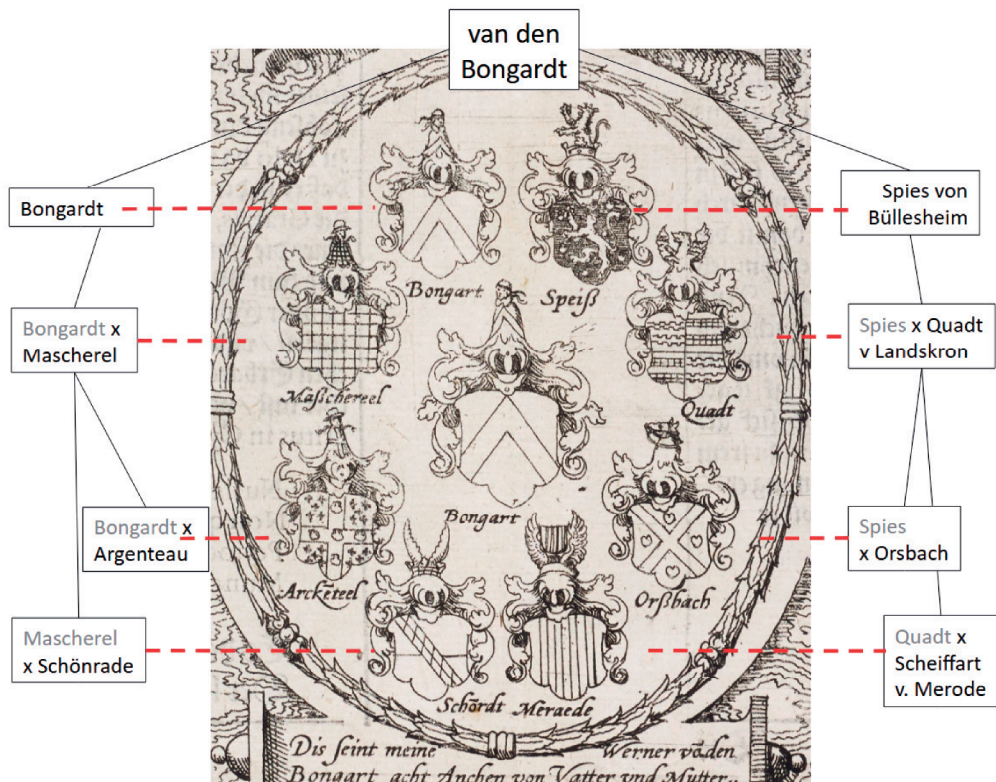
Afb. 4 Fürstlich Jülichische Hochzeit-SMD.D V-37.1 StA. Herkomst: commons.wikimedia.org.

25 Aan vaderszijde worden in deze *Ahnenprobe* de schilden van de moeder en de oma verwisseld, een extra waarschuwing dat men ook deze bronnen niet voor zoete koek moet aannemen. Voor de Reuschenbergs, zie Oidtman/Schleicher (map 1305-1333).

6. DE FAMILIEKNOOP-BONGARDT

Een andere deelnemer met ‘Zuid-Limburgse’ connecties was Werner van den Bongardt van Wijnandsrade (afb. 5).²⁶
Net als oom en neef Huyn/Reuschenberg

had ook Werner van den Bongardt een neef als medestrijder op de Gulikse Bruiloft. Dat was Willem, wiens *Ahnenprobe* dezelfde schil-
den aan vaderszijde vertoont. Werners vader
Werner sr. was een broer van Willems vader

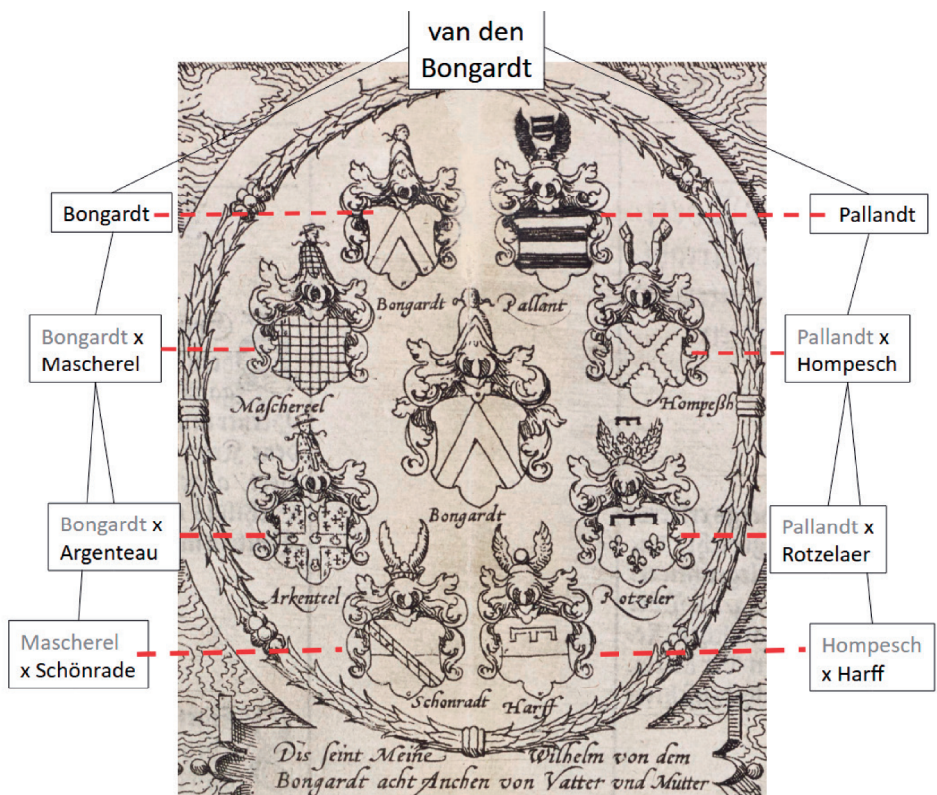
Afb. 6 Ahnenprobe/kwartierstaat Werner van den Bongardt

8 Johan van den Bongardt (†1520)	9 Elisabeth van Argenteau (†1528)	10 Winand Mascherel tot Wijnandsrade	11 Margarete von Schönrade erfdochter van Heyden	12 Heinrich Spies von Büllesheim	13 Agnes von Orsbeck	14 Johann Quadt von Landsron (†1542)	15 Katharina Scheiffaert von Merode
4 Willem van den Bongardt (†1554)		5 Maria Mascherel, erfdochter van Wijnandsrade & Heyden		6 Daem Spies von Büllesheim		7 Gertrud Maria Quadt von Landsron	
2 Werner van den Bongardt tot Wijnandsrade (†1599)				3 Catharina Cäcilia Barbara Spies von Büllesheim			
1 Werner van den Bongardt tot Wijnandsrade (1570-1645)							

26 Zie algemeen Joseph Strange, *Genealogie der Herren und Freiherren von Bongart* (Köln/Neuss 1866) en Oidtmann/Schleicher, map Bongardt.

Willem sr. Tussen deze beide vaders vond de erfdeling plaats tussen de takken-Wijnandsrade en Heyden. Het patroon dat we bij de Huyns al zagen wordt ook hier bevestigd: de familie heeft veel te danken aan de goederen die wer-

den ingebracht door introuwende erfdochter. Maria Mascherel brengt Wijnandsrade in en bovendien Heyden (tussen Bocholtz en Aken) waarvan haar moeder de erfdochter was geweest.

Afb. 7 Ahnenprobe/kwartierstaat Willem van den Bongardt

8	9	10	11	12	13	14	15
Johan van den Bongardt (1440-1520)	Elisabeth van Argenteau (†1528)	Winand Mascherel tot Wijnandsrade	Margarete von Schönrade erfdochter van Heyden	Johann von Pallandt (Nothberg) (*1540)	Anna (Katharina) von Rotzelaer	Werner von Hompesch	Anna von Harff
4	5	6	7				
Willem van den Bongardt (†1554)	Maria Mascherel, erfdochter van Wijnandsrade & Heyden	Johan von Pallandt (Nothberg) (†1533)	Cecilia von Hompesch (Wachendorf)				
2	3						
Willem van den Bongardt tot Heyden (†1615)	Margaretha van Pallandt (†1586)						
1							
Willem van den Bongardt tot Heyden							

7. CHERCHEZ LES FEMMES: SPOREN VAN MASCHEREL

In de stamlijnen van Huyn (en Reuschenberg) en de beide Bongardts duikt herhaaldelijk het wapenschild Mascherel op. Bij Caspar Huyn (afb. 3) komen we Henrica Mascherel tegen en in de stamlijn Van den Bongardt (afb. 5 en 6) figureert een Maria Mascherel als erfdochter van Wijnandsrade. Het blijkt dat er diverse Mascherel-dochters door de kwartieren van de Gulikse toernooideelnemers heen spoken; ook, zoals we onderstaand zullen zien, in die van Christoffel Schenck van Nideggen. Hoe hingen die Mascherel-vrouwen samen? De familieknoop is complex, op het internet zingen verhaspelde genealogieën rond met foutief geïdentificeerde bruiden en verspringende generaties; zelfs de gezaghebbende Oidtman/Schleicher en Strange (*Genealogie Bongart*) glijden hier en daar eventjes uit. De onderlinge vergelijking van kwartierstaten²⁷ met externe documentatie uit Breda en Den Bosch geeft onderstaand beeld.

Henrica Mascherel, moeder respectievelijk tante van de toernooigangers Caspar Huyn van Amstenrade en Edmund von Reuschenberg, was de dochter van Hendrik Mascherel en diens vrouw Ulanda van Oye. Deze Hendrik was de jongere broer van Winand, drossaard van Breda, die zijn vader Johan in die functie was opgevolgd. Johan Mascherel van Wijnandsrade was in 1479 tot drossaard van Breda benoemd en daar in 1500 gestorven. Zijn echtgenote Henrica van Berckel was telg uit een schepengeslacht uit Den Bosch. Johan werd als drossaard opgevolgd door zijn zoon Winand, die weduwnaar was in 1517 en in 1524 het ambt neerlegde; hij stierf tussen 1531 en 1535.

De jongere zoon Hendrik huwde dus Ulanda van Oye, erfdochter van de heerlijkheden Balgoy en Keent. Zij vestigden zich in Den Bosch waar Hendrik in 1524 schepen werd en ze het zogenoeten 'Masschereelshuis' bewoonden; eveneens een erfdeel van Ulanda. Hun stamlijn (met spellingen als Masschereel en Massereel) werd 'boven de rivieren' voortgezet door zoon Johan, heer van Balgoy en Opijnen. Onder hun andere kinderen bevonden zich Floris, commandeur van de Balije Vught van de Duitse Orde, alsmede enkele dochters, waaronder de Henrica waarvan hier sprake is (en die kennelijk vernoemd was naar haar grootmoeder Henrica van Berckel).

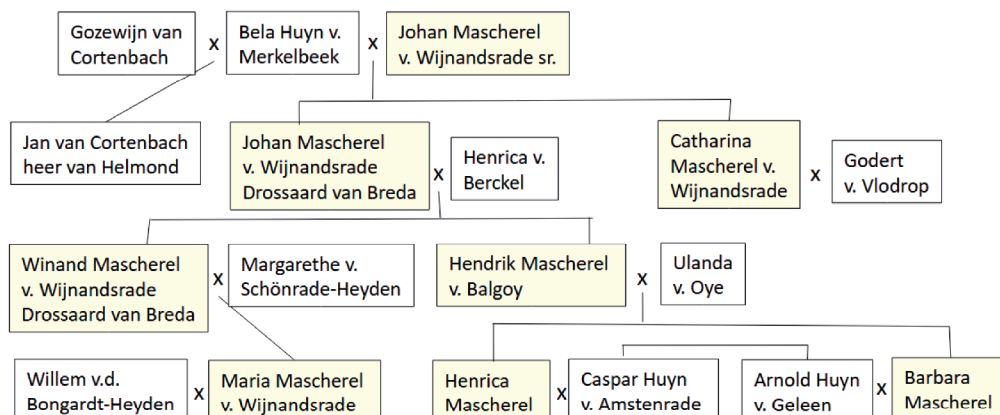
Deze Henrica was een volle nicht van de Maria Mascherel die we als voormoeder van Willem van den Bongardt zijn tegengekomen. Die Maria (1510-1562) was de dochter van drossaard Winand Mascherel en diens echtgenote Margarete van Schönrade, erfdochter van Heyden (afb. 8).

Er was trouwens nog een andere Mascherel-dochter in het spel: Barbara, zuster van Henrica. Die trouwde met Arnold Huyn van Amstenrade tot Geleen, broer van Caspar – een dubbelhuwelijk van twee zussen met twee broers.

Het zicht op deze verhoudingen is ernstig vertroebeld door een dwaallicht dat verbonden is met de naam Cortenbach, die op allerlei manieren in deze stamlijn wordt ingeweven. Om zulke hardnekkig rondzingende Cortenbach-misvattingen recht te zetten volgt hier nog een laatste uitweiding.

De ouders van Johan Mascherel, drossaard van Breda, waren Johan senior en Bela Huyn van Amstenrade (tak Merkelbeek). Deze Bela Huyn

27 Bij de onderlinge vergelijking van de kwartierstaten is bij ook betrokken de kwartierstaat van Agnes Huyn van Amstenrade zoals weergegeven op haar grafzerk in Mheer (ontsloten op leerssen.nl/kwartierstaten). De aanwezigheid van de Mascherels in Breda en in Den Bosch is op basis van hun bouwkundige sporen goed gedocumenteerd in Jac. H. van Hooydonk, 'Middeleeuwse straten in Breda, 1350-1550, dl. 1: Catharinastraat', in: *De Oranjeboom* 46 (1993) 64-120; en in de Bredase necrologia zoals gerepertorieerd door Frank Gooskens, online op <https://deoranjeboom.nl/wp-content/uploads/2015/03/necrologiumbredapdf.pdf>. Tevens het onderzoek naar de bewoningsgeschiedenis van het Masschereelshuis in Den Bosch door Martin W.J. de Bruijn alsmede Sasse van Ysselts artikel daarover, beide in de *Bossche Encyclopedie*, online op <https://www.bossche-encyclopedie.nl>; zie aldaar ook de lemmata over 'Henricus Masschereel (Massereel) Janszn, Ridder' en 'Floris Masschereel'.

Afb. 8 Geneagram Mascherel

was de weduwe van Gozewijn van Cortenbach en had bij haar huwelijk met Johan Mascherel sr. reeds een zoon, Jan van Cortenbach. Deze Jan zou heer van Helmond worden. Met Johan Mascherel kreeg Bela, naast Johan jr. (de drossaard van Breda) ook een dochter, Catharina. Catharina huwde Godert van Vlodrop en hun achter-achterkleinzoon Willem van Vlodrop was een toernooiganger in 1585 (afb. 8).²⁸

De Mascherel-dames zijn aldus het verbindende element tussen de geslachten Mascherel, Huyn (twee takken), Van den Bongardt en, zoals we hieronder zullen zien, Vlodrop en Schenck van Nideggen. En dat leidt ons naar de volgende familieknoop.

8. DE FAMILIEKNOOP-SCHENCK

Dat de deelnemers onderling zo complex vermaagschappt waren zal niemand verbazen; het is immers een gemeenplaats dat de adellijke elite een besloten en onderling verwant gezelschap was. Het netwerk was weliswaar dicht, maar minder incestueus dan de familieknoten in de opeenvolgende generaties zouden doen vermoeden. Op de overgrootouderlijke kwartieren

van tien 'Limburgse' deelnemers (uit acht verschillende families, dus in totaal 80 overgrootouders) komen niet minder dan 64 verschillende wapenschilden voor (De namen van de Bruiloft-toernooigangers staan in vet):

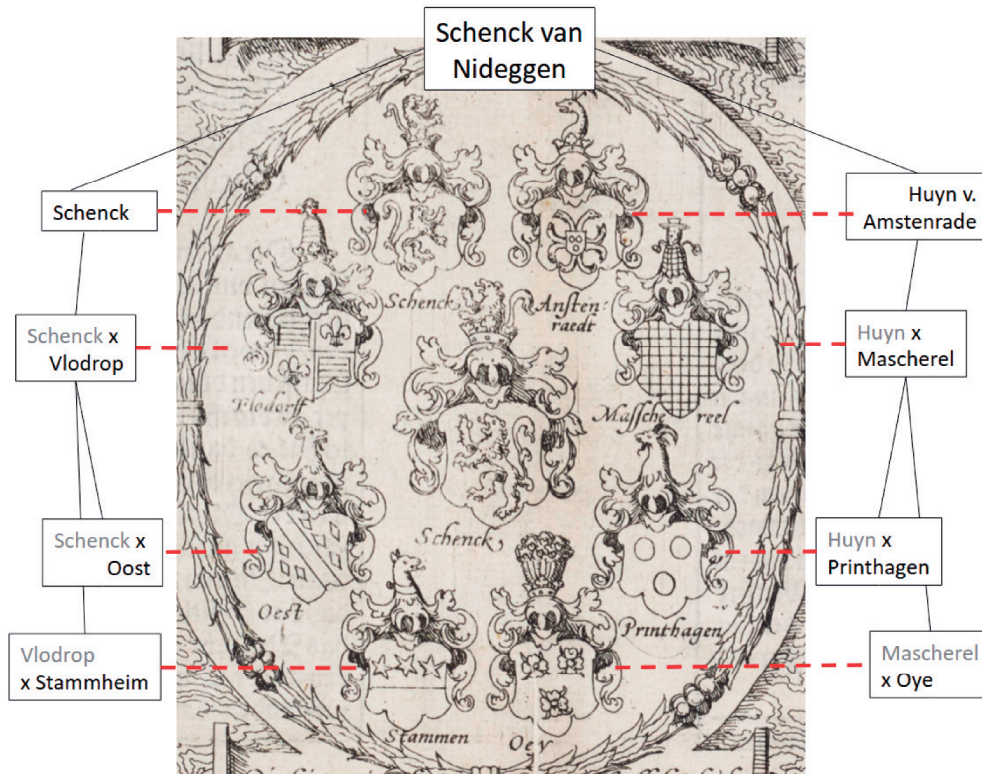
Argenteau, Balveren, Bock, Bodelschwingh, 2 x **Bongardt**, Bosch van Mopertingen, Brempt gen. Lieck, Büderich, Bylandt, Cortenbach, Cullenborg, Driessche, **Drimborn**, Eyll, Grein, Hanxleden, Harff, Hartmann, Havert, Hoemen Odenkirchen, Hoen van Cartils, Hompesch, Horion, Horst, Hulsberg gen. Schaloen, **Huyn van Amstenrade**, **Leerodt**, Leyenburg, Lieck, Loë, Mascherel, Merode, Nesselrode, Oost, Opheim, Orsbeck, Osen, Oye, Pallandt (stamwapen), Pallandt (gekwartierd), Pieck, Print-hagen, Quadt, Randerdaet, **Reuschenberg**, Riemsdijck, Rotzelaer, 2 x **Schenck van Nideggen**, Schönrade, Segroide, Spies (von Büllenheim), Stammheim, Strijthagen gen. Judencap, Tegnagel, Tüschbroich, Veels, Virmond, **Vlodrop**, **Wachtendonck**, Wena, Wylich, Wyß gen. Schobbendorp, Zievel.

28 Die verhouding rondom het dubbele huwelijk van Bela Huyn wordt gestaafd door een kwijting van Godert van Vlodrop aan zijn zwager Johan Mascherel waarbij Jan van Cortenbach, heer van Helmond, eveneens als zwager van Godert medezegt. 12 augustus 1459: 'Goidert van Vlodrop, heer te Leut, verklaart van zijn zwager Johan Masschareel, heer te Wijnandsrade, 1000 overlandse guldens, die Johan schuldig was wegens Goiderts huwelijk met Johan's zuster Katharina, opeisbaar na de dood van Goiderts schoonouders, ontvangen te hebben. Medezegelaar: Goiderts zwager Jan van Cortenbach, heer te Helmond.' *Res Gestae* IV: 1029.

Het aantal verdubbelingen was dus toch relatief beperkt. De dichtheid zit hem eerder in de dwarsverbanden door de generaties heen. Het uitzoeken van die dwarsverbanden tussen stambomen maakt een van de uitdagingen van genealogisch onderzoek uit; het gevaar bestaat

dat men al gauw door de bomen het bos niet meer ziet, of er te midden van de vertakkingen danig het spoor in bijster raakt. Dat geldt misschien ook voor de lezers van dit artikel!

Dóórzetten loont echter. Een boeiend familiaal knooppunt wordt gevormd door het ge-

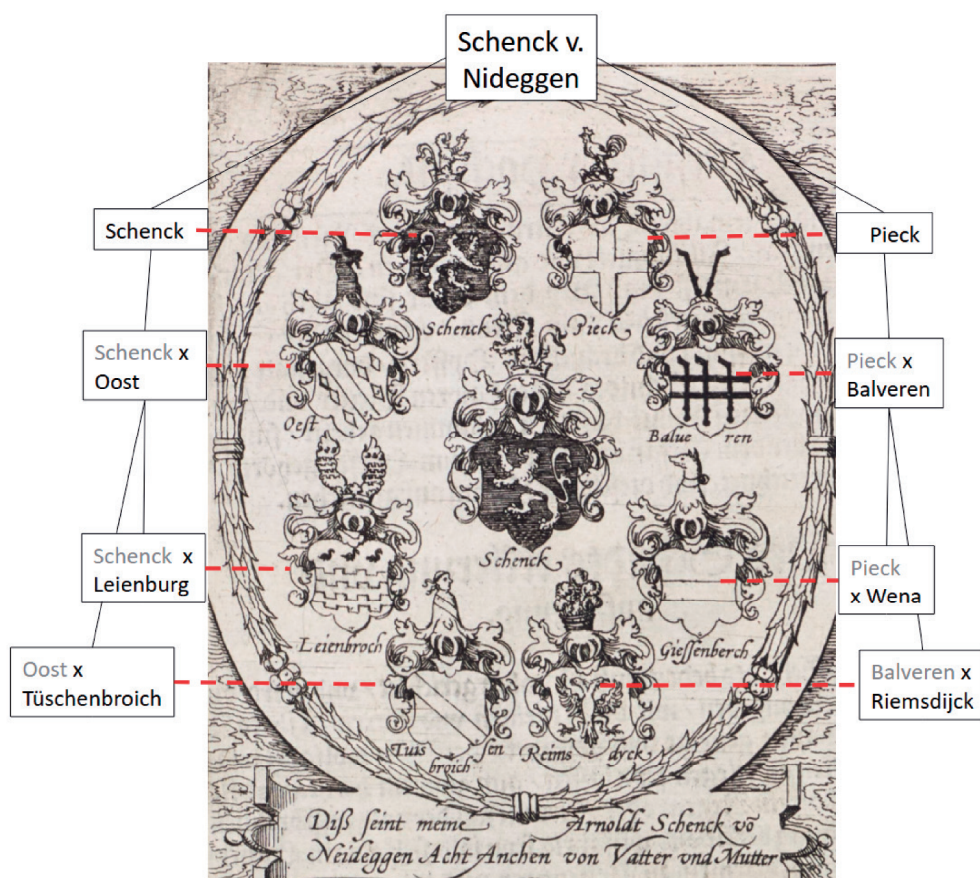
Afb. 9 Ahnenprobe/kwartierstaat Christoffel Schenck van Nideggen

8	9	10	11	12	13	14	15
Arndt Schenck van Nideggen (†1526)	Isabella van Oost erfdochter van Hillenraad	Gerard van Vlodrop (†1544) ervoogd van Roermond	Emma von Stammheim (†1555)	Gerard Huyn van Amstenrade van Geleen	Agnes van Printhaghen van Rivieren	Hendrik Mascherel van Wijnandsrade	Ulanda v. Oye erfdochter van Bलगoy en Keent
4		5		6		7	
Christoffel Schenck van Nideggen (†1543)		Anna van Vlodrop (†1572)		Arnold Huyn van Amstenrade van Geleen		Barbara Mascherel	
	2				3		
	Arndt Schenck van Nideggen tot Hillenraad				Maria Huyn van Amstenrade		
			1				
			Christoffel Schenck van Nideggen (1561-1621) tot Hillenraad ³⁰				

slacht Schenck van Nideggen.³⁰ Twee van hen namen deel aan de Gulikse Bruiloft: Christoffel (van Hillenraad) en zijn oom Arnold (van Middelaar). Christoffel vormde een link tussen de 'Zuid-Limburgse' en de 'Midden- en Noord-Limburgse' contingenten, want zijn moeder was, alweer, een Huyn van Amsternade. De vier kwartieren aan de moederszijde (afb. 9) zijn we precies in die vorm reeds tegengekomen bij Caspar Huyn. Wie daar echter uit opmaakt dat de moeder van Christoffel Schenck een zuster was van Caspar, slaat de plank mis: die moeder, Maria Huyn, was niet Caspars zus maar diens dubbelnicht.

Hier figureert als moedersmoeder de al hierboven aangestipte Barbara Mascherel, zus van Henrica. De beide zussen waren met twee gebroeders Huyn getrouwd: Henrica met Caspar, heer van van Rivieren, Barbara met Arnold, heer van Geleen. De broers, getrouwd met de zussen Mascherel, waren dus ook elkaars zwagers; hun respectieve kinderen Caspar jr. en Maria waren dubbelop neef en nicht. Dat verklaart hun bedrieglijk identieke kwartieren, zowel aan vaders- als moederszijde.

Christoffels verre oom Arnold Schenck van Nideggen, van de tak-Middelaar (naamgenoot

Afb. 10 Ahnenprobe/kwartierstaat Arnold Schenck van Nideggen

30 Andreas W.D. Driessen op ten Buiten, 'Genealogie Schenck van Nijdeggen - deel I - 13e/18e eeuw', <http://www.genebronnen.nl/genealogie/schenck-van-nydeggen/deel-I.html>, o.m. gebaseerd op H. Ferber, *Geschichte der Familie Schenk von Nydeggen* (Keulen 1860) en de archiefinventaris van Schloss Haag, vermeldt wel de toernooideelname van Arnold, niet die van Christoffel.

31 W/G 237-240.

Afb. 10 Ahnenprobe/kwartierstaat Arnold Schenck van Nideggen

en neef van Christoffels vader), nam ook deel. Zijn *Ahnenprobe* (afb. 10) vertoont familiale overlappingsen.

We zien in de verhouding tussen hen beiden een dubbel patroon. Hillenraad komt terecht in de familie Schenck dankzij de erfdochter Isabella van Oost. Arnold staat een generatie dichter bij die Isabella. Ze is zijn grootmoeder, niet zijn overgrootmoeder (zoals bij Christoffel) en hij heeft haar kwartier dan ook een plaatsje hoger in zijn *Ahnenprobe* staan (afb. 8); hij kan zelfs háár moeder nog plaatsen: Aleida Eggenraide van het vlak over de grens bij Hillenraad gelegen Schloß Tüschbroich. Maar Arnolds tak van de familie loopt de erfenis van Hillenraad mis. Die tak blijft op het stamhuis van Middelaar, dat veel verder noordwaarts is gelegen. De vrouw die Arnolds vader Johan daar trouwt, Isabella Pieck, is met al haar ouders en grootouders van boven de rivieren, on-Limburgs. Vanuit het Midden-Limburgse Hillenraad echter worden de connecties zuidwaarts sterker dankzij de connectie met Huyn van Amstenrade.

9. CHERCHEZ LA FEMME: SPOREN VAN ISABELLA VAN OOST

Isabella van Oost (afb. 11) is weer, net als de dames-Mascherel, zo'n 'rondzingende voormoeder'. Naast de lijntjes naar Arnold en Christoffel Schenck van Nideggen komen we haar wapen-

Afb. 11: Grafsteen (1502) van Isabella van Oost, Kruisheer-klooster Sint Agatha bij Cuyk. De kwartieren in de vier hoeken zijn de ouders van haar en van haar man Arndt Scheck van Nideggen: resp. Oost-Tüschbroich en Schenck-Leyenburg gen. Schönauwen. Het randschrift luidt: Intjaer ons heren M CCCCC ende II opten XV dach v de april sterft joffer Isabel Schenck dochter v Oest bidt voir de ziel. (met dank aan Loe Giesen)

schild her en der tegen: ook op de *Ahnenproben* van maar liefst vijf andere achterkleinzonen (via haar dochter Alida): Wilhelm von Wachten-donck, Roeland van Bylandt, Arnold Haes zu Törnich en de gebroeders Gisbert en Ernst von Bodelschwingh (afb.12).³²

32 De afstammingslijnen zijn 'uitgepakt' op leerssen.nl/kwartierstaten; zie ook W/G 58-61, 122-125, 74-77, 136-139.

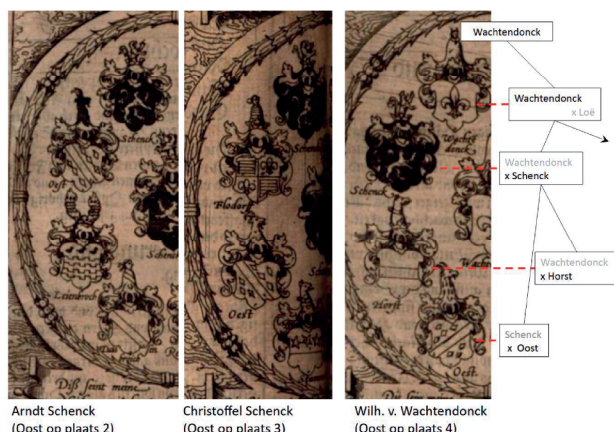
De knooppuntfunctie van Isabella van Oost (afb. 13) reikt nog verder dan de kwartierstaten laten zien. In de *Ahnenprobe* van Winand Van Leerodt schuilt een voormoederlijk wapenschild Schenck (afb. 14).

Dat blijkt te slaan op Winands overgrootmoeder Lyffart Schenck van Nideggen (†1484, begraven in het Sint Agatha-klooster bij Cuyk). En die Lyffart was de schoonzus van, alweer, Isabella van Oost.

Een laatste boeiende zichtlijn leidt ons van Isabella naar het geslacht Van Vlodrop. Bij Isabella's huwelijkscontract van 1486 was een van de borgstellers haar tante Felicitas, weduwe van ene Willem van Vlodrop en vrouwe van Rijckholt. Dat werpt meteen een verrassend strijklicht over de vererving van de Rijksheerlijkheid Rijckholt, die sterk langs vrouwelijke lijnen verloopt en die we in een appendix bij dit artikel uiteenzetten.

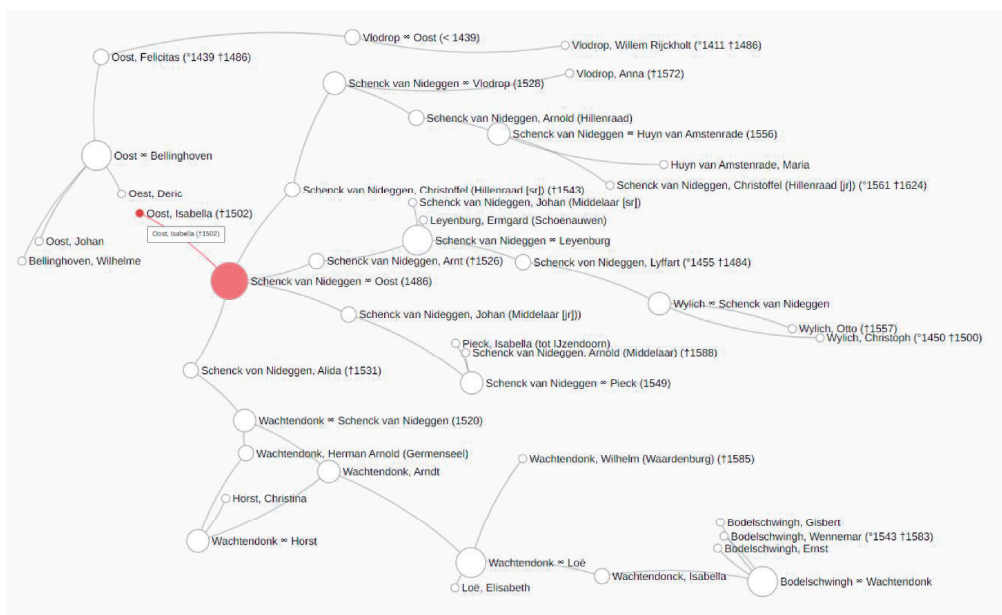
10. KUNNEN WE DOOR DE STAMBOMEN HET BOS NOG ZIEN?

De Gulikse Bruiloft was voor de deelnemende Limburgers een soort familiereünie. We zijn

Afb. 12 De plaatsing van Isabella van Oost (Hillenraad) op drie kwartierstaten als resp. grootmoeder en overgrootmoeder (vaders grootmoeder c.q. schoonvaders grootmoeder).

geneigd om de familiegeschiedenis van de adel vooral in mannelijke lijn te volgen (want de samenleving was patriarchaal en de namen, titels en ambten waren patrilineair), maar wie de diverse kwartierstaten naast elkaar legt ziet hoe belangrijk de filiaties in vrouwelijke lijn zijn. Niet alleen door 'rondzingende voormoeders' maar ook omdat de Limburgse adelszetels vrij-

Afb. 13 Sociogram van de knooppuntfunctie van Isabella van Oost

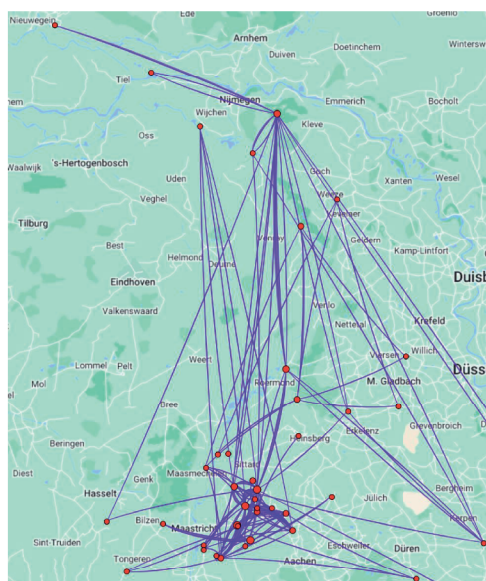
cial analyse. We hebben er al een getoond om de vrouwelijke lijnen langs Oost-knooppunten in kaart te brengen (afb. 13). Zulke sociale netwerk analyses bieden een blik op familieverbanden 'van bovenaf'; verwarrende familieknopen worden gevisualiseerd als netwerken – complex, maar niet langer onoverzichtelijk.

Voor de Gulikse toernooideelnemers hebben we diverse namen op de relevante kwartierstaten geclusterd op basis van familiebanden en de dichtheid daarvan. Dat geeft voor de familiebanden rondom de Limburgse concoursdeelnemers het volgende sociogram (afb. 15). In zulk een sociogram wordt het kwantitatief belang van een gegeven knooppunt aangegeven door de grootte van het bolletje, het kwalitatieve belang (hoe veel verbindingslijnen via dit knooppunt verlopen) via de (centrale dan wel perifere) positie van het knooppunt.

De centrale as loopt van Schenck (Middelaaar), bovenaan, naar de twee takken onderaan, Schenck (Hillenraad) en Wachtendonck (Waardenburg). Links van die lijn staan de Zuid-limburgse geslachten geclusterd: Huyn verweven met Schenck en Reuschenberg; daarboven de beide Bongardt-neven. Rechts van de centrale as de afzonderlijke familieclusters: Vlodrop en Leerodt centraal, Cortenbach perifeer (aan de onderrand). Het meest centrale knooppunt in de grafiek is het echtpaar Schenck-van Oost en tussen Huyn-Reuschenberg- en Bongardt-clusters spelen Mascherel-koppels de verknopende rol.

De in de kwartierstaten ingepakte gegevens kunnen ook geografisch worden gevisualiseerd, door de geo-coördinaten van de adelszetels van de diverse familieleden. Dat levert het volgende beeld (afb. 16).

Wat zich hier geografisch aftekent is de 'fa-

Afb. 16 Geografische visualisatie van de familienetwerken.

miliehorizon' van de Maaslandse toernooideelnemers: de plaatsen van herkomst van de voorouders op hun *Ahnenproben*. We kunnen daarin twee hoofdfassen onderscheiden: een Maaslijn en een zuidelijk cluster. Dat laatste verbindt Printhaghen (bij Hasselt) en Rutten (bij Tongeren) in het westen met Konradsheim in het Rijnland, met verdere uitlopers richting de Eiffel en verder oostwaarts. Buitenissig is de Huyn-Mascherel-uitschieter naar het noorden (Balgoy, onder Wijchen). De 'Maaslijn'-as loopt van noord naar zuid: van Middelaaar en Germenseel in het noorden (met een uitloper naar IJzendoorn bij Tiel en Schonauwen in het Utrechtse) via Well naar Daelenbroeck onder Roermond. De enige connectie tussen de Maaslijn en het zuidelijke cluster is Hillenraad bij Roermond, de 'navel' van het netwerk, waar familielijnen uit de hele regio bij elkaar komen.³³ Wat opvalt in 'grote lijnen' is dat

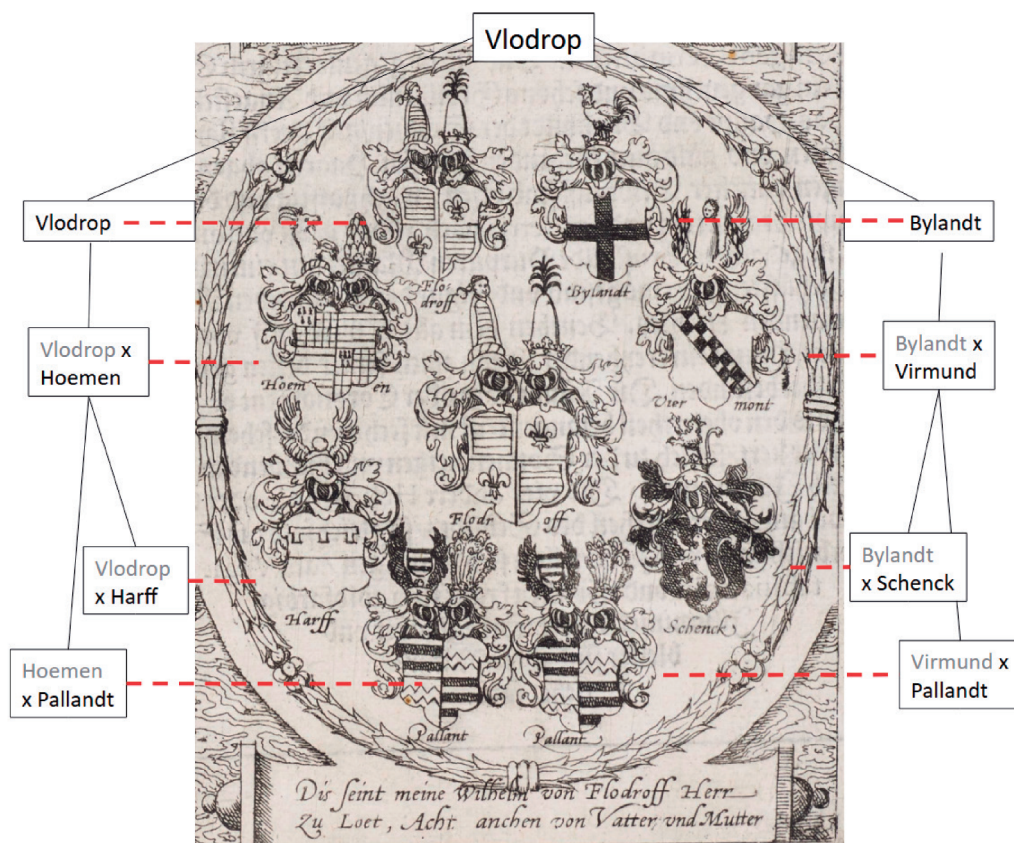
33 Een secundaire verbinding tussen de twee assen is Leut onder Maasmechelen. Afgezien van Leut is Obbicht de meest zuidelijke uitloper van de noord-zuid-Maaslijn, en het vlak daarbij gelegen Grasbroek de meest noordelijke uitloper van het zuidelijke cluster. De overige voorvaderlijke zetels in het dicht geclusterde Overmaasse (Zuid-Limburgse) complex zijn: St. Jansgeleen, Doenrade, Amstenrade, Hoensbroek, Wijnandsrade, Rivieren, Puth, Meezenbroek, Strijthagen, Schaloen, Genhoes en Cartils en Rijckholt, met uitlopers naar Heyden (onder Kerkrade) en Lieck bij Heinsberg.

behoudens een enkele uitloper de Maas een af-grenzing naar het westen toe vormt; het Maasdal is de westelijke buitenrand van een Westfaals complex dat nagenoeg geen banden heeft met de rest van Limburg (laat staan Nederland), en waarvan de oostelijke grens wordt gevormd door de lijn Germenseel – Wissen (bij Weeze) – Neersen (bij Viersen) – Konradsheim.

11. TOENEMENDE MARGINALITEIT, TOENEMENDE ONDERLINGE VERVLECHTING

Netwerkanalyses van kwartierstaten zijn een belangrijk hulpmiddel bij het traceren van de verschuivende regionale machts- en bezitsverhoudingen. Meer dan andere benaderingen tonen ze aan hoe zetels en heerlijkheden vaak via erfdochter families binnenkwamen of weer verlie-

ten, en hoe het eigendom van Limburgse landerijen en kastelen rond bewoog door een beperkte groep families, traag wisselend van samenstelling. Welstand en aanzien van de kleine landadel heeft alles te maken met introuwende schoon- dochters: de bruidegoms blijven (behoudens het verkrijgen van ver weg gelegen ambten of lenen) zitten op het voorvaderlijk erfgoed, maar de bruiden trekken, met hun bruidsschat, van hun ouderlijk huis naar hun nieuwe thuisbasis. Er lijkt een consistente relatie te bestaan tussen de afstand die die introuwende bruiden moesten afleggen en het prestige van hun bruidegom. Hoe aanzienlijker een geslacht, des te verder was het huwelijksnet dat ze konden uitwerpen. Ook het verkrijgen van verre ambten of lenen duidt op aanzien.

Afb. 17 Ahnenprobe/kwartierstaat Willem van Vlodrop.

8 Willem van Vlodrop (1444-1546) erfvoogd van Roermond	9 Alveradis van Harff (†1523) (Alsdorf)	10 Johan van Hoemen tot Odekirchen	11 Maria Margareta von Pallandt (Reuland)	12 Adriaan Otto van Bylandt tot Well (* 1501)	13 Elisabeth Schenk van Nideggen (†1551) (tak Walbeck)	14 Ambrosius van Virmond (1470-1539)	15 Agnes von Pallandt (†1517) tot Neersen
4 Willem van Vlodrop tot Daelenbroeck, Leut en Rijckholt	5 Odilia van Hoemen tot Odenkirchen		6 Adriaan van Bylandt		7 Anna van Virmond		
2 Balthasar van Vlodrop (1510-1567) tot Leut en Rijckholt				3 Catharina van Bylandt (1525-1575) tot Well en Bergen			
1 Willem van Vlodrop († 1603) tot Rijckholt, Leut, Well, Feltz en Mörsdorf ³⁴							

Afb. 17 Ahnenprobe/kwartierstaat Willem van Vlodrop.

Dankzij die introuwende erfdochters cumuleerden de bezittingen en erfelijke waardigheden van de mannelijke lijn; de opsomming van heerlijkheden wordt in de loop van de generaties steeds uitvoeriger. Bij meerdere zonen kan het dan gebeuren dat omvangrijk familiebezit wordt gesplitst en dat afzonderlijke 'lijnen' ontstaan: Bongardt splitst in een lijn-Wijnandsrade en een lijn-Heyden; Reuschenberg in een lijn-Setterich en een lijn-Overbach Larochette. Overtollige zonen werden veelal geloosd door intreding in een domkapittel of in de Duitse Orde.

Duidelijk is wel dat deze geslachten alle de meest zuidwestelijke uitlopers vormden van het feodale gebied van Jülich-Kleef-Berg, het areaal waaruit de toernooideelnemers afkomstig waren. Door de instelling van de Bourgondische Kreits waren ze al van het feodale familienetwerk afgesneden; toen die Kreitsgrens een harde landsgrens zou gaan vormen (tijdens de Gelders-Gulikse erfopvolgingsoorlog en de Tachtig- respectievelijk Dertigjarige Oorlog) bleven deze Limburgse geslachten geïsoleerd achter binnen het nieuwe kader van de Verenigde Provinciën en de Spaanse Nederlanden. Met dat nieuwe achterland hadden ze weinig oude familiebanden. Velen bleven, zo goed en kwaad als

het ging, hechten aan hun feodale band met de Rijksvorstendommen. De Merodes, Lerodts, Hoensbroechs, Schaesbergs en Eynattens (dus ook Overmaasse geslachten buiten het Gulikse leenverband³⁵) zoeken hun heil in Duitsland; zo ook de Bongardts.

Wel zien we in de eeuw na de Gulikse Bruiloft hoe de Limburgse geslachten onderlinge verbanden beginnen aan te leggen. Die 'verknopen' ook in toenemende mate de clusters van de Landen van Overmaas (Zuid-Limburg) en wat nu het Gelders Overkwartier gaat heten. De Vlodrops, bijvoorbeeld, worden verdreven van hun kasteel in Daelenbroeck en vestigen zich in Leut en Rijckholt. Een goede illustratie van dat patroon wordt geboden door de *Ahnenprobe* van toernooideelnemer Willem van Vlodrop (afb. 17).

Willem van Vlodrop was de telg van een machtig geslacht dat tijdens de Gulikse Bruiloft nog kon bogen op een ongewoon netwerk aan familiereelaties en erefuncties (W/G 299-302) maar dat op dat moment reeds aan zijn neergang was begonnen. De voormalige erfvoogden van Roermond, met allianties diep het Gulikse Rijnland in, strekten vanuit Kasteel Daelenbroeck hun bezittingen en heerschappijen uit naar Well en naar diverse kleine Rijksheerlijkheden langs

34 W/G 53-55.

35 Zie voor hen de diverse artikelen van de hand van Keyzers c.s. 'Adellijke Families in het Land van Zwentibold' zoals gememoreerd in noot 1.

de Maas zoals Leut (met Eisdén), Rekem en Rijckholt; die laatsten gingen aan Willems vader Balthasar terwijl Daelenbroeck bij diens oudere broer Willem bleef. Vanaf die deling raakten de Vlodrops verzeild in de religie-oorlogen van die tijd. Meerdere takken van dit geslacht (Balthasar en de aangetrouwde Bylandts en Pallandts) stonden positief ten opzichte van de reformatie. Het kasteel Daelenbroeck, via een erfdochter overgegaan op Hattard van Pallandt, zou in 1598 door Spaanse troepen worden verwoest. Van de bezittingen bleef alleen Leut in Vlodrops bezit. Willem zelf stierf in 1603. Inmiddels was zijn dochter Anna Catharina van Vlodrop getrouwd met Willem van den Bongardt, zoon van zijn mede-toernooiganger Werner.

Dat huwelijk is kenmerkend voor de Limburgs-interne verdichting van de familiebetrekkingen. Toernooiganger Winand van Leerodt trouwde in 1597 met Maria van Imstenraedt,³⁶ die als dochter van een Huyn-protégé de oomzegster was van maar liefst drie andere toernooigangers: Willem van den Bongardt (dankzij haar schoonzus Mechteld van den Bongardt) alsmede Christoffel Schenck van Nideggen en Caspar Huyn van Amstenrade (dankzij haar moeder Agnes Huyn van Amstenrade).

Caspar Huyn en zijn neef Edmund von Reuschenberg verdichtten de netwerken ook, tot op het randje van de inteelt en met een behoorlijke dosis nepotisme. Niet alleen was Caspars zuster Jolanda de moeder van Edmund von Reuschenbergs vader, Caspar zelf was getrouwd met Edmunds tante Maria. Dat verklaart ook het stuivertje-wisselen tussen de Huyns en de Reuschenbergs rondom het lands-

commandeurschap van de Duitse Orde (Balije Alden Biesen): Hendrik van Reuschenberg (1528-1603), dubbelzwager van Caspar Huyn de toernooideelnemer, werd landscommandeur op Alden Biesen in 1572; zijn opvolger was zijn dubbelneef Hendrik Huyn van Amstenrade, zoon van Caspar en Maria van Reuschenberg. Ze hielden het in de familie.

Kortom: naarmate het Maasdal het geïsoleerde strijdperk wordt van die alles verscheurende oorlog waaruit uiteindelijk het moderne Nederland tevoorschijn zal komen, gaat de adel in deze streek sterk onderling introuwen. Daardoor wordt zowel zijn interne verwevenheid als zijn externe isolement meer geprononceerd.

Het proces van verdichting en marginalisering wordt aangedreven door de losmaking uit de Westfaalse Kreits en het Heilige Roomse Rijk; het wordt versterkt door de oprichting van talrijke nieuwe Overmaasse heerlijkheden door Filips II, die voor duur geld worden verpand aan lokale jonkers. Die jonkers waren voortgekomen uit de oude klasse van de 'cnappen van wapenen' en als zodanig niet of nauwelijks *turnierfähig*. Maar na 1580 worden velen van hen de heren van nieuwe heerlijkheden, zoals de Imstenraedts.

Aan de Duitse kant van de Rijksgrens zien we eenzelfde proces. Vele *ritterbürtige* edelen krijgen rond of na 1600 van de keizer een patent als *Reichsfreiherr*, vaak als erkenning van hun deelname aan de strijd tegen de protestanten of de Turken. Zo kalft de ridderschap als afzonderlijke stand af: ze gaat op in de getitelde adel, of verburgerlijkt (zoals diverse takken Van Strijthagen³⁷) of gaat een nieuwe jon-

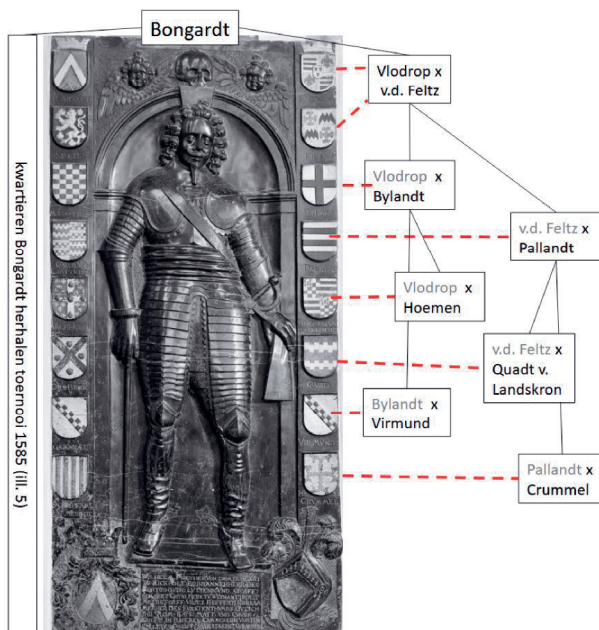
36 Keyzers en Janssen, 'Leerodt'.

37 Onder de Limburgse deelnemers is Willem van Strijthagen van Ursfeld een geval apart, van alle grensgevallen het lastigste. Hij was afkomstig uit, en voert het wapenschild van, het Limburgse geslacht Strijthagen genaamd Judencap, als achterkleinzoon van Gerhard van Strijthagen genaamd Judencap en Eva van Lieck (vgl. Emile Ramakers, 'Notities omtrent Strijthagen, 15de-16de eeuw', in: *Land van Herle* 35 (1985) 181-196); zijn zetel Ursfeld, onder de rook van Aken, was een leen van de Keurkeulse mankamer van Heerlen. Maar voor de rest is zijn afkomst onduidelijk en zijn kwartierstaat is ondoorzichtig. Een goede gissing is gedaan door Marianne Gädtke en Theodor Wiczorek, 'Die Aufschwörtafel des Wilhelm von Streithagen: Versuch einer neuen Deutung', in: *Mitteilungen der Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde* 42.6 (2006) 168-174. We treffen er namen in aan zoals Lieck, Driessche en Veels van Bemelen, maar ook die van Akense patriciërs zoals Buck en Hartmann. Hun onderlinge relaties zijn vaag en Strijthagen staat ook geheel geïsoleerd in het verwantschapsnetwerk en de erefuncties in de Gulikse Bruiloft (W/G 298-302).

ker-klasse vormen onder het bewind van de Republiek, met verschuiving naar meer noordelijke connecties. Of ze sterven uit, zoals de Huyns; want het krijgsbedrijf zou in de decennia na 1585 een moorddadig hoge tol eisen van zijn ridderlijke beoefenaars.

De Bongardts, Vloderps, Bylandts, Cortenbachs en Reuschenbergs (en niet alleen zij) kregen allen te maken met de alles verscheurende religie-oorlogen van deze tijd. In de wederwaardigheden van de diverse familieleden uit de generaties na 1585 zien we, dat wie op het verkeerde paard wedde, belegeringen, verwoestingen en onteigeningen tegemoet kon zien. Bij veel huwelijken sterven de mannen jong en blijven hun vrouwen decennialang als weduwe-douairière achter. Veel barokke praalgraven uit de vroege zeventiende eeuw zijn door rouwende vaders of weduwes vervaardigd ten behoeve van hun jong gesneuvelde stamhouders: Zo de dubbeltombe van vader en zoon (Johan en Edmund) van Reuschenberg (uit de tak Overbach-Rochette), uit 1623,³⁸ en de grafzerk van Willem van den Bongardt in de kerk van Wijnandsrade, zoon van toernooiganger Werner, schoonzoon van toernooiganger Willem van Vloderp, gesneuveld in 1631.

De voorvaderlijke blazoenen en hun rangschikking zullen vertrouwd op de lezer overkomen. De voorouderrevue met zestien kwartieren is geheel in de stijl van de Gulikse *Ahnentafel*, maar wijst in dit geval op een doodlopende lijn in een uit Limburg wegebbend geslacht (afb. 18). Het harnas waarmee Willem van den Bongardt op zijn grafzerk staat afgebeeld was niet langer een sporttenu voor toernooien en bood nauwelijks beschutting op de moderne slagvelden: het

Afb. 18: Grafzerk van Willem van den Bongard, kerk Wijnandsrade (verder ontsloten op leerssen.nl/kwartierstaten).

is nu een visueel symbool dat de begraven actief was geweest in het krijgsbedrijf en 'in het harnas' was gestorven.

Ook de 'opgezworen kwartierstaten' nemen na 1600 een steeds hogere vlucht. Het worden officiële perkamenten die als een identiteits- en afkomstbewijs dienen en die in hun barokke kleurenpracht het prestige van hun dragers moesten illustreren. Maar hun gestileerde helmtekenen en wapenschilden zijn niet alleen logo's of familie-beeldmerk, maar ook de laatste, sluimerende herinneringen aan een tijd – een tijd die na de Gulikse Bruiloft teloorving – dat de adel zichzelf vooral als krijgerskaste definieerde.

38 De grafzerk met zijn kwartieren, genealogisch ontsloten, staat op leerssen.nl/kwartierstaten en volgt de tekening in J.B. Harenne, 'La château de la Rochette et ses seigneurs', in: *Bulletin de l'Institut archéologique liégeois* 22 (1891) 27-250 (reproductie tussen pp. 176 en 177). Het echtpaar Reuschenberg-Nesselrode had als zonen Johann (lijn-Setterich, vader van de toernooideelnemer) en Wilhelm, vader van de Johann die deze grafzerk liet vervaardigen en die met zijn vrouw Margaretha van Gulpen de aanvang vormt van een Reuschenberg-zijtak Overbach-Rochette. Die zijtak is gedenkwaardig vanwege drie dochters van Wilhelm: Anna en Johanna (resp. weerspannige abdis en uitgetreden non in het adellijk Cisterciënzerklooster van Roermond) en vooral Philippine, vrouwe van Helmond. 'Reuschenberg, Philippine van', in Els Kloeck red. *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland*. <https://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Reuschenberg> [13/01/2014].

12. CONCLUSIE

Stambomen zijn niet slechts ornamenten, het zijn ook documenten; de verzameling van *Ahnenproben* van de toernooigangers op de Gulikse bruiloft toont aan, hoe een netwerk van lagere landadel een gebied omspande dat tot aan de Maas reikte. Tot aan de Maas, maar nauwelijks daar overheen: de Maas is overduidelijk een grensrivier. Dit artikel wilde een werkwijze demonstreren om die stambomen systematisch te ontsluiten als historisch bronnenmateriaal, waarbij de preoccupatie met het individuele adelsgeslacht geen doel op zichzelf is, maar de positie van een bepaald generatie- en maatschappelijk elite-cohort zichtbaar maakt.

De ontsluiting van de familiebanden laat zien, hoe de Maaslandse edelen in de decennia voor en na 1585 een toenemende neiging vertoonden tot verdichting van hun onderlinge familiebanden, en hoe een andere benadering dan die van de klassieke patrilineaire kwartierstaat nodig is om de cruciale rol van vrouwen in die netwerkvorming in beeld te krijgen, als meer mobiele en verbindende elementen tussen families. Onderstaande appendix zal daarvan een nog sprekend voorbeeld geven.

Het traceren van deze familie-cohorten laat ook zien hoe kwetsbaar hun positie was toen hun gebied van herkomst het strijdtonel werd van de onafhankelijkheidsoorlog tegen Spanje. In tegenstelling tot de prominentie die veel Rijnlandse/Westfaalse riddergeslachten wisten te behouden in de Duitse context tot ver na 1900, vertegenwoordigen de 'Limburgse' deelnemers geslachten die in 1585 al een eeuw of meer de dienst uitmaakten, maar die tegen 1700 groten-deels waren weggetrokken of uitgestorven.

13. APPENDIX: FELICITAS VAN OOST EN DE VROUWELIJKE VERERVING VAN DE HEERLIJKHEID RIJCKHOLT

Het kleine Rijckholt claimde de status van Vrije Rijksheerlijkheid, zelfs van Zonneleen.³⁹ De Gulikse toernooiganger Willem van Vlodrop was Heer van Rijckholt; via zijn dochter Anna Catharina, die met Willem, de zoon van toernooiganger Werner van den Bongardt trouwde, ging de heerlijkheid over op de familie Van den Bongardt. Wederom een intern-Limburgse verdichting van de betrekkingen, wederom langs vrouwelijke vererving: na de ontijdige dood van Willem in 1631 – we hebben zijn grafzerk bovenstaand gezien – ging Rijckholt via Werners dochter Odilia later over op andere geslachten.

Zo'n vrouwelijke verervingslijn had trouwens ook de kleine heerlijkheid Terblijt in Bongardts bezit gebracht. Terblijt was tussen 1400 en 1600 maar liefst zevenmaal via uithuwelijkende erfdochters overgedragen: van Gronsveld via Merode, Cortenbach, Schönrade en Mascherel naar Willem van den Bongardt.⁴⁰

Ook in het geval van Rijckholt reikt dat patroon van vrouwelijke erfelijkheidslijnen ver terug. De oudste bronnen geven aan dat Rijckholt een apanage was van de heren van Bolland (bij Herve), afkomstig uit het geslacht Houffalize. Er lijkt sprake van legendevorming omtrent de oorsprong van de dubbele Houffalize-rechten op Gronsveld en Rijckholt,⁴¹ maar dat een Everard Houffalize van Bolland (*fl.* 1330) heer van Rijckholt was staat wel vast. Vandaar lijkt Rijckholt voortdurend als bruidsschat met uithuwelijkende dochters te zijn meeverhuisd. Zo kwam Rijckholt terecht bij Everards schoonzoon Henri de Gesves en vervolgens bij diens schoonzoon Paul van de Weyer / de Vivario / du Vivier, vermeld als oud-strijder in de Slag bij

39 Hierover H.G. Weinberg, *'Vrije Rijksheerlijkheden' in Limburg (1500-1800): Deconstructie van een mythe* (proefschrift Universiteit Maastricht, 2019), i.h.b. 137-146.

40 Aldus samengevat in de archiefbeschrijving HCL 01.186 (Schepenbank Terblijt, 1585-1796). Schönrade had bovendien Heyden verworven van een Merode-erfdochter.

41 Th.J. van Rensch, *Licht op het zonneleen Gronsveld: Ontwikkeling en instellingen van het Rijksonmiddellijke graafschap Gronsveld (elfde eeuw tot circa 1795)* (Maastricht 2017) 84-90.

Baesweiler (1371). Dat wordt betuigd door de veertiende-eeuwse Luikse historicus Jacques de Hemricourt:

[...] de Jonkvrouw van Gesves huwde een goede schilddrager van edele komaf, geheten Everard van Bolland in het land van Limbourg; daarvan zijn geboren de heren Willem, Daniël die kinderloos is overleden, en Henri de Gesves, en dan nog een dochter gehuwd met Heer Pierre van Bichen. Deze Everard van Bolland had als wapenschild op azuur een gouden kruis, het schild bezaaid met gouden, onderaan gepunte jerusalem-kruisjes en als strijdkreet 'Houffalize'. Het geslacht van die naam is oud en luisterrijk [...] Welnu, Henri de Gesves huwde de dochter van heer Jacques heer van Goesnes.⁴² Hij is op dit moment Heer van die plek en van Rijckholt en hij heeft een groot aantal kinderen die goed fortuin hebben gehad: twee zonen getrouwd in Namen [...] en een andere dochter die Paul du Vivier, schilddrager, heeft gehuwd, en nog andere waar ik niets van weet.⁴³

Deze Paul/Pauwel du Vivier / de Vivario / van

de Weyer stamde uit een geslacht waarover een en ander bekend is. Hij moet een nauwe bloedverwant en wellicht zelfs de broer zijn geweest van de goed geattesteerde Egidius of Gilis van de Weyer (wiens kleindochters Catharina en Elisabeth von Schönau trouwden met respectievelijk Arnold van Ghoor en Gerard van Vlodrop).⁴⁴ Pauwel verkreeg dankzij zijn huwelijk de heerlijkheid Rijckholt en kocht zelf bovendien de heerlijkheid Leut. Zijn dochter Lisbeth trouwde vóór 1439 met Willem van Vlodrop,⁴⁵ broer van de Gerard van Vlodrop die zojuist is vermeld als man van haar nicht Elisabeth von Schönau.

Alweer een familieknop, dus. Er waren twee nichten-Weyer, beiden Elisabeth/Lisbeth geheten; die beiden trouwden met twee gebroeders Vlodrop (in een familie waar de namen Gerard/Godert en Willem vaak kriskras door elkaar lopen). Dat maakt de situatie nogal onoverzichtelijk, maar de verhouding tussen de diverse Weyer-dames laat zich uit diverse oorkonden redelijk goed aflezen (afb. 19).⁴⁶

De rechten op Rijckholt en Leut gingen dankzij het huwelijk van Pauwel van de Weyer over op Lisbeth en haar man Willem van Vlodrop. Zij hadden twee zonen, Godert (die Leut erfde⁴⁷) en

42 Zijn geslachtsnaam was De Beaufort; hij bouwde het kasteel van Hodoumont bij Goesnes dat niet ver van Gesnes vandaan ligt; vgl. https://fr.wikipedia.org/wiki/Ch%C3%A2teau_d%27Hodoumont. Zie ook Maurice Houtard, 'Le village de Gesves durant huit siècles, 1000-1800', in: *Annales de la Société archéologique de Namur*, 1935, online op <http://www.valleedusamson.be/index.php/bibliographies/m-houtart-le-village-de-gesves-durant-8-siecles/institution-de-la-seigneurie-de-gesves-ch-v>

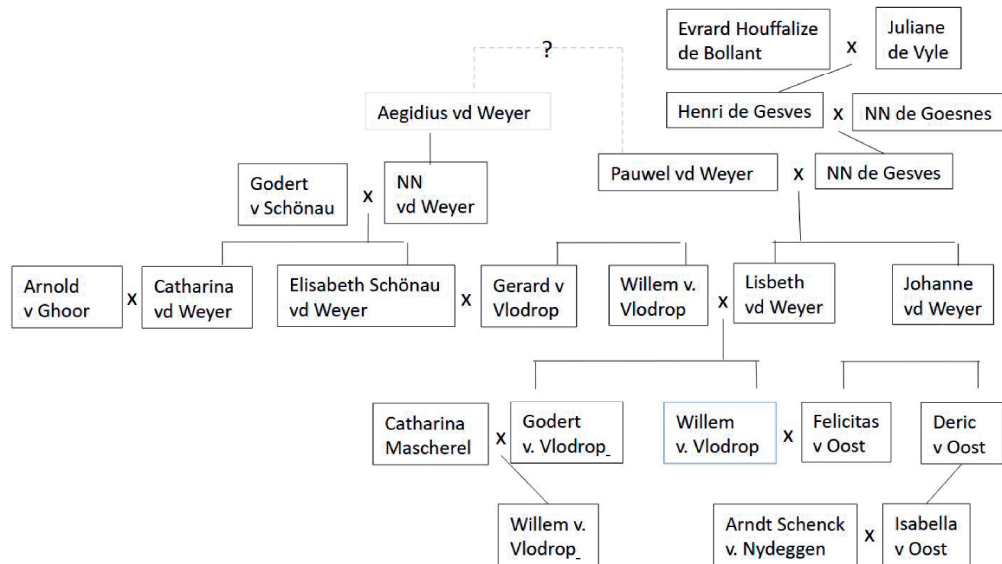
43 Het origineel is te vinden in de diverse Hemricourt-edities en in L. de Crassier, lemma 'Ryckholt', in diens 'Dictionnaire historique du Limbourg néerlandais de la période féodale à nous jours', in PSHAL 70 (1934) 149-155 (vert. J.L). Voor de vererving Bolland-Houffalize, tevens Schwennicke, *Europäische Stammtafeln*, XXVI nr. 121.

44 Frans Gerards, 'Egidius van de Weyer, ridder en eerste stadhouder van de Keurkeulse mankamer te Heerlen', in: *Land van Herle* 3/4 (2007) 96-110.

45 Op 23 juni 1439 oorkonden richter en laten van Leeuwen dat 'Jan van Oest, met goedvinden van zijn vrouw Willem van Bellinchoven en van zijn zonen Thomas en Derich, 16 bunder akkerland en weiland heeft overgedragen aan Willem van Vlodrop en diens vrouw Felytze van Oest'. Inventaris Schloß Haag, blz. 80. inv.nr. 310; charter zonder zegels. Voor deze Willem van Vlodrop tevens: Schwennicke, *Europäische Stammtafeln*, XXVI nr. 129.

46 Zie bijvoorbeeld de erfdeling van 2 feb. 1417, *Res Gestae* II: 1643.

47 Alweer: cherchez la femme.... Hij is degene die met Catharina Mascherel, zuster van Johan Mascherel van Wijnandsrade was getrouwd. Zie noot 28 bovenstaand.

Afb. 19 Geneagram van de filiatie Weyer-Vlodrop-Oost

Willem junior (die Rijckholt kreeg).⁴⁸ Deze laatste huwde Felicitas van Oost. Het echtpaar bleef kinderloos.⁴⁹

Rijckholt zou na de vroege dood van Willem eigenlijk moeten terugvallen naar de tak-Leut. Uiteindelijk is dat ook gebeurd, maar pas na een lange tussenpoos, want na Willems dood was de Rijckholtse heerlijkheid lange tijd de 'lijftocht' van zijn weduwe Felicitas van Oost. Gedurende de vele decennia dat zij hem over-

leefde wordt zij in de stukken als de vrouwe of 'joffer' van Rijckholt vermeld –⁵⁰ laatstelijk in het huwelijkscontract d.d. 1486 van haar nichtje Isabella van Oost met Arndt Schenck van Nideggen. Het is goed denkbaar dat ze zelfs in 1493 nog haar lijftocht genoot.⁵¹ Dat is een lange periode waarin de Vlodropse claims op Rijckholt goeddeels aan het oog onttrokken bleven. Pas dankzij de gerichte raadpleging van de oorkonden rondom de nakomelingschap

48 23 juni 1405: Jacob van Leute en zijn zoon Ogier verkopen hun bezittingen in de heerlijkheid Leut en Mesewyck aan Gerard van Vlodrop, ridder, jong-voogd te Roermond, als voogd van diens neven Godart en Willem van Vlodrop, heren te Leut, zonen van diens overleden broer Willem. Mede-zegelaar is Arnold van Ghoor. 1411: Elisabeth van de Wijer, weduwe van Willem van Vlodrop, heer van Leut, en haar beide minderjarige zoons Godart en Willem, verkopen aan Werner van Vlatten 38 morgen bos bij Embken. Getuigen: haar zwagers Godart, deken van O.L.V. te Aken, en Gerard, erfvoogd van Roermond. *Res gestae* II: 1529, 1589.

49 Oidtmann/Schleicher 11, blz. 419 Mappe 890 negeert dit huwelijk; zo ook W/G.

50 Zie bijv. de belening van de Ouborgh in Swalmen aan Dirk van Oost en aan diens kinderen: dat geschiedt met voorbehoud van de lijftocht van de vrouwen van Rijckholt: *Res Gestae* III: 1497. De 'joffer van Ryckelt' die in het regest ad annum 1404 wordt genoemd is denkelijk nog Lisbeth van de Weyer, maar vanaf 1440 (belening van Deric van Oost 'namens zijn zuster') gaat het om Felicitas van Oost. Zo ook de transactie van 29 november 1477 (nr 2550) en een erfdeling Schenck-Oost van 13 juni 1478 (regest nr. 55 in Wilhelm Kohl, *Urkunden des Archivs von Schloss Gastrop* (Köln 1980) 13). Vgl. ook de notities van Loe Giesen over Felicitas en haar woonrechten in Swalmen, <https://www.loegiesen.nl/toponiemen/Naborch.htm>.

51 *Res Gestae* IV: 1479 d.d. 30 april 1493: Herman van Bronkhorst-Batenburg, heer te Stein, en zijn zoon Diederik, verkopen een rente aan hun zwager/oom Willem van Vlodrop, heer te Leut, losbaar na de dood van hun 'moen', gaande uit Rijckelt. ('Moën', Duits *Mohn* is een term voor een oud en alleenstaand vrouwelijk familielid).

van Felicitas' nicht Isabella kregen wij zicht op deze toedracht, die door de meeste historici in het midden is gelaten.⁵²

Omdat Felicitas dicht bij de rest van haar familie woonde op de Swalmense Ouborgh, lag Rijckholt 'braak'. Of dat de Rijckholtse claim heeft gevoed als zou Rijckholt een 'zonneleen' zijn, en gevrijwaard van de *Türkensteuer*?⁵³ Pas tegen het einde van Felicitas' lange leven, rond 1490, kwam daar verandering in. Toen begon de zoon van Godert van Vlodrop van Leut, alweer Willem geheten, zich ook Heer van Rijckholt te noemen.⁵⁴

Dat begon meteen met een belegering. Het lang onbewoonde kasteel van Rijckholt was inmiddels bezet door rovende strijdbenden. Het waren roerige tijden. In Luik had Willem van de Marck, berucht als 'het everzwijn van de Ardennen', de prins-bisschop en twee burge-meesters vermoord. Hij was daarvoor in 1485 in Maastricht terechtgesteld, maar zijn broers Everard en Robert van de Marck voerden strijd om Willem te wreken. Het Luikerland had nog

jarenlang te lijden onder de oorlogscampagnes tussen de Marcks en de Luikse bisschop. De bezetting en belegering van Rijckholt moet, net als die van Kasteel Meerssenhoven,⁵⁵ in dat licht worden gezien. Willem kreeg bij zijn aantreden als heer van Rijckholt de opdracht om het kasteel van het gespuis te zuiveren; dat gebeurde net op het moment dat de oude Felicitas overleed en daarmee kwam Rijckholt na een lange tussenperiode weer actief aan de Vlodrops (afb. 20). Willems zonen Willem en Balthasar⁵⁶ kozen de kant van de Reformatie, wat Balthasars zoon Willem er niet van weerhield om aan de Gulikse Bruiloft deel te nemen.⁵⁷

14. GERAADPLEEGDE BRONNEN

Barber, Richard en Juliet Barker, *Tournaments, Jousts, Chivalry and Pageants in the Middle Ages* (Woodbridge 1986).

Beck, Ulrich en Edgar Grande, 'Jenseits des methodologischen Nationalismus: Außereuropäische und europäische Variationen der Zweiten Moderne', in: *Soziale Welt* 61.3/4 (2020) 187-216.

Beckers, Theo, *Het riddergeslacht Huyn van Amstenrade en Geleen* (Amstenrade 1988).

52 J.P.J.A.M. van Daalen, *Het kasteel van Ryckholt, voorheen zetel ener vrije rijksbaronie* (Maastricht 1957) geeft een vereringslijn die de leemte opvult met resp. Gerard en Godert van Vlodrop (zie ook de weergave daarvan op de archiefbeschrijving HCL01.138: Schepenbank Rijckholt). Dat is onjuist; geen van deze beiden genoot tijdens het leven van Felicitas van Oost de heerlijkheid.

53 Zie voor die claim Van Rensch, *Licht*, 164.

54 Wij baseren dat op een zoekactie in de Roermondse *Res Gestae* regesten (noot 3). Godert van Vlodrop noemt zich Heer van Leut van 1405 tot 1465, van 1466 tot 1469 Heer van Leut en Daelenbroeck. Zijn zoon Willem noemt zich ook naar de heerlijkheden Daelenbroeck en Leut van 1480 tot 1491; Rijckholt verschijnt als derde heerlijkheid in oorkonden uit 1492 en 1493. 17 november 1492: Voor Johan van Oist, leenstadhouder van jonker Hendrik van Bronkhorst-Batenburg te Gronsveld, en leenmannen aldaar verklaren personen aan Willem van Vlodrop, ridder, heer te Leut, Daelenbroeck en Ryckelt, 's jaars 40 malder spelt uit goederen te Breust en Eckelrade, die aan de heren van Ryckelt behoorden, schuldig te zijn. 20 september 1493: Herman van Bronkhorst-Batenburg en zijn zoon Diederik doen tegen betaling van 1500 guldens t.b.v. Willem van Vlodrop (heer te Leut en Daelenbroeck) afstand van hun rechten op de heerlijkheid Ryckelt.

55 Deze twisten kregen pas een einde bij het vredesverdrag van Donchéry (1492). Bij de bekrachtiging van dat verdrag in Maastricht was Willem van Vlodrop een van de zegelende getuigen ('Willame de Wlodorps, seigneur de Leut en Dalenbroch'). *Res gestae* IV: 1468, alsmede Paul Harsin, *La principauté de Liège à la fin du règne de Louis de Bourbon et sous celui de Jean de Hornes, 1477-1505* (Liège 1957). Voor Meerssenhoven: H.P.H. Eversen, 'De inneming van Meerssenhoven, eene episode uit de geschiedenis van Maastricht tijdens de regeering van Jan van Hom, bisschop van Luik', in: *PSHAL* 4 (1867) 393-410.

56 Hij was de tweede zoon van Willem; tussen hem en zijn oudere broer, Willem jr., vond in 1545 een erfscheiding plaats waarbij Daelenbroeck aan Willem jr. kwam, Leut en Rijckholt aan Balthasar. vgl. ook J.B. Sivrè, 'De heerlijkheid en de vrijheeren van Daelenbroeck', in: *PSHAL* 26 (1889): 76-336, i.h.b. 153-158. Voor de heerlijkheid Leut, Weinberg, *Vrije Rijkshoerlijkheden*, 156-157.

57 De auteurs danken Loe Giesen en Jacques van Rensch.

- Berard, Christopher, 'Edward III's Abandoned Order of the Round Table', in: *Arthurian Literature* 29 (2012) 1–40.
- Boulton, D.J.D., *The Knights of the Crown: the Monarchical Orders of Knighthood in Later Medieval Europe* (Woodbridge 2000).
- Büren, Guido von, '«... wie sich bei sulchem mechtigen fursten wol gezimt»: Die «Fürstlich Jülichsche etc. Hochzeit» von 1585 und die Festkultur der Renaissance', in: Stephan Hoppe, Alexander Marksches en Norbert Nußbaum red., *Städte, Höfe und Kulturtransfer. Studien zur Renaissance am Rhein* (Regensburg 2010) 284–320.
- Crassier, L. de, 'Dictionnaire historique du Limbourg néerlandais de la période féodale à nos jours', in: *PSHAL* 70 (1934) 149–155 (s.v. Ryckholt).
- Daalen, J.P.J.A.M. van, *Het kasteel van Ryckholt, voorheen zetel ener vrije rijksbaronie* (Maastricht 1957).
- Driessen op ten Buiten, Andreas W.D., 'Genealogie Schenck van Nijdeggen - deel I - 13e/18e eeuw', online op <http://www.genbronnen.nl/genealogie/schenck-van-nydeggen/deel-I.html>
- Eversen, H.P.H., 'De inneming van Meerssenhoven, eene episode uit de geschiedenis van Maastricht tijdens de regering van Jan van Horn, bisschop van Luik', in: *PSHAL* 4 (1867) 393–410.
- Ferber, H. *Geschichte der familie Schenk von Nydeggen* (Keulen 1860).
- Fleckenstein, Josef (red.), *Das ritterliche Turnier im Mittelalter* (Göttingen 1985).
- Frings, H.T. 'Wahrheit und Mythos in der Geschichtsschreibung zu Nothberg in Eschweiler bei Aachen' (2023) online op <http://www.ht-frings.de/Wahrheit%20und%20Mythos%20in%20der%20Geschichtsschreibung%20zu%20Nothberg.pdf>.
- Gädtké, Marianne en Theodor Wiczorek, 'Die Aufschwörtafel des Wilhelm von Streithagen: Versuch einer neuen Deutung', in: *Mitteilungen der Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde* 42.6 (2006) 168–174.
- Gerards, Frans, 'Egidius van de Weyer, ridder en eerste stadhouder van de Keurkeulse mankamer te Heerlen', in: *Land van Herle* 3/4 (2007) 96–110.
- Harenne, J.B. 'La château de la Rochette et ses seigneurs', in: *Bulletin de l'Institut archéologique liégeois* 22 (1891) 27–250.
- Harsin, Paul, *La principauté de Liège à la fin du règne de Louis de Bourbon et sous celui de Jean de Hornes, 1477–1505* (Liège 1957).
- Heidrich, Paul, *Der geldrische Erbfolgestreit 1537–1543* (Kassel 1896).
- Heynens, Lou (red.), *Adel in 'Lirnburg' of de Lirnburgse adel 1590–1990: Geschiedenis en repertorium* (Maastricht 2008).
- Heynens, Lou et al. (red.), *Adel aan Maas, Roer en Geul* (3 dln.; Maastricht 2009–11).
- Hooydonk, Jac. H. van, 'Middeleeuwse straten in Breda, 1350–1550, dl. 1: Catharinastraat', in: *De Oranjeboom* 46 (1993) 64–120.
- Houtard, Maurice, 'Le village de Gesves durant huit siècles, 1000–1800', in: *Annales de la Société archéologique de Namur* (1935).
- Huizinga, Johan, *Hertfstijl der Middeleeuwen*, in Id., *Verzamelde werken* (Haarlem 1949) 3: 3–435.
- Hupperichs, Leon, *De geschiedenis van Kasteel Cartils* (Maastricht 2018).
- Jezler, Peter, *Peter Niederhäuser en Elke Jezler* (red.), *Ritterturnier: Geschichte einer Festkultur* (Luzern 2014).
- Janssen, A.M.P.P., m.m.v. Frank Keyzers: 'De Familie van Leerodt dl. 2', in: *Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold* 2018: 9–29.
- Janssen, A.M.P.P., m.m.v. P. Te Poel: 'Scheiffart de Merode, Limbricht en een bijzonder altaarkastje', in: *Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold* 2020: 113–126.
- Joos, Clemens, 'Herkommen und Herrschaftsanspruch: Das Selbstverständnis von Grafen und Herren in Südwestdeutschland vom 12. bis ins 17. Jahrhundert', in: Kurt Andermann en Clemens Joos (red.) *Kraichtaler Kolloquien* 5 (2006) 121–155.
- Keyzers, Frank, 'De Familie van Eynatten', in: *Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold* 2020: 127–142.
- Keyzers, Frank, Jos Drubers en A.M.P.P. Janssen, 'De Familie de Merode', in: *Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold* 2023: 43–69.
- Keyzers, Frank m.m.v. A.M.P.P. Janssen, 'Adellijke families in het Land van Zwentibold', in: *Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold* 2016: 85–98.
- Keyzers, Frank en A.M.P.P. Janssen, 'De Familie van Hoensbroek', in: *Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold* 2019: 89–117.
- Küppers-Braun, Ute, *Frauen des hohen Adels im kaiserlich-freiweltlichen Damenstift Essen (1606–1803)* (Münster 1997).
- Mannheim, Karl, 'Das Problem der Generationen' (1928), in Id., *Wissenssoziologie: Auswahl aus dem Werk*, red. Kurt H. Wolff (Neuwied/Berlin 1964), 509–565.

- Molitor, Hansgeorg, *Das Erzbistum Köln im Zeitalter der Glaubenskämpfe (1515–1688)* (Köln 2008).
- Oidtman, Ernst von, Ernst von Oidtman und seine genealogisch-heraldische Sammlung in der Universitäts-Bibliothek zu Köln (ed. Herbert M. Schleicher, 18 dln. Köln 1992-1999).
- Oidtman, Heinrich, *Die Hubertusschlacht bei Linnich in Dichtung, Sage und Geschichte; Der hohe Orden vom H. Hubertus* (Jülich 1904).
- Ollmann-Kösling, Heinz, *Der Erbfolgestreit um Jülich-Kleve (1609–1614). Ein Vorspiel zum Dreißigjährigen Krieg* (Regensburg 1996).
- Ormrod, W.M. Edward III (New Haven 2012).
- Peters, Leo, 'Der jülich-sche Hubertus- und klevische Antonius-Ritterorden', in: *Land im Mittelpunkt der Mächte: Die Herzogtümer Jülich-Kleve-Berg* (Kleve 1984), 167-180.
- Ramakers, Emile, 'Notities omtrent Strijthagen, 15de-16de eeuw', in: *Land van Herle* 35 (1985) 181-196.
- Rensch, Th.J. van, *Licht op het zonneleen Gronsveld: Ontwikkeling en instellingen van het Rijksonmiddellijke graafschap Gronsveld (elfde eeuw tot circa 1795)* (Maastricht 2017).
- Rümmeler, Else, *Die Fürstliche Jülich-sche Hochzeit zu Düsseldorf 1585. Das Fest und seine Vorgeschichte* (Düsseldorf 1983).
- Schwennicke, Detlev, *Europäische Stammtafeln* (Neue Folge, 29 dln.; Frankfurt 2005-2010), i.h.b. dln 18 en 26-29 ('Zwischen Maas und Rhein', 1-5).
- Sivré, J.B., 'De heerlijkheid en de vrijheeren van Daelenbroek', in: *PSHAL* 26 (1889): 76-336.
- Spengler-Reffgen, Ulrike, '«Adler Hertz Im Got Behoet»: Die Düsseldorfer Hochzeit von 1585 und der Einsatz von Inschriften zur öffentlichen Darstellung des landesherrlichen Selbstverständnisses', in: Helga Giersiepen en Andrea Stieldorf (red.) *Über Grenzen hinweg: Inschriften als Zeugnisse kulturellen Austauschs* (Leiden 2020) 235-266.
- Strange, Joseph, *Genealogie der Herren und Freiherren von Bongart* (Köln/Neuss 1866).
- Vorsterman van Oyen, A.A. ongetitelde notitie in: *De Navorscher* 19 (1869) 48-49.
- Weinberg, H.G. 'Vrije Rijksheerlijkheden' in Limburg (1500-1800): Deconstructie van een mythe (proefschrift Universiteit Maastricht, 2019).
- Wieczorek, Theodor en Marianne Gädtke, *Die Ahnentafeln der Turnierteilnehmer bei der Jülicher Hochzeit 1585* (Limburg /Lahn 2010).
- Wimmer, Andreas en Nina Glick Schiller 2002
- 'Methodological Nationalism and Beyond: Nation--State Building, Migration and the Social Sciences', in: *Global Networks* 2.4 (2002) 301-334.

ABSTRACT

NOBILITY PEDIGREES AS A HISTORICAL SOURCE: PARTICIPANTS IN THE JÜLICH WEDDING TOURNAMENT (DÜSSELDORF 1585) FROM PRESENT-DAY LIMBURG

The wedding festivities of the Duke of Julich/Cleves in 1585 involved an elaborate tournament attended by the Duke's chivalric liegemen; among them were the feudataries of lordships and fiefs in the present-day Province of Limburg. This article situates their familial relations by making use of the pedigrees required on that occasion as proof of their chivalric status. These pedigrees are subjected to a network analysis rendering the female family connections better visible than in the male-skewed patrilinear 'family trees'. This allows us to identify a chivalric cohort of the lower nobility, which at this juncture was reaching the apogee of its control over the region's ownership and governance. The families involved enjoyed their privileges as the westernmost outriders of a Rhineland feudal system and exhibited at this time an increasing tendency to consolidate their position by way of mutual intermarriage and matrilinear property exchange. As the area was swept up in the wars of religion and the revolt against Spain, they were to lose that status over the following decades, with families dying out or relocating their core residential fiefs eastwards to the lands of the Holy Roman Empire.